

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Шведска
Sverige

Анализа остварености права детета у процесу придруживања Србије Европској унији

Пројекат се реализује у сарадњи са Београдском отвореном школом, у оквиру програма „Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији”, уз подршку Шведске

Анализа остварености права детета у процесу придруживања Србије Европској унији

– периодични извештај о имплементацији активности
из Акционог плана за поглавље 23 у делу
који се односи на права детета –

Ужице, 2017.

**Анализа остварености права детета у процесу
придруживања Србије Европској унији**
– периодични извештај о имплементацији активности из Акционог
плана за поглавље 23 у делу који се односи на права детета –

Издавач

Ужички центар за права детета
Ужице, Димитрија Туцовића 60
www.uecpd.org

За издавача

Радован Цицварић

Аутори

Марија Петровић
Милена Банић
Радован Цицварић

Уредници

Марија Петровић
Радован Цицварић

Лектура/коректура

Биљана Кнежевић

Дизајн

Радомир Богдановић

Штампа

Графос Ужице

Тираж 2500

СВИ ПОЈМОВИ КОЈИ СУ У ДОКУМЕНТУ УПОТРЕБЉЕНИ У МУШКОМ ГРАМАТИЧКОМ
РОДУ ОБУХВАТАЈУ МУШКИ И ЖЕНСКИ РОД ЛИЦА НА КОЈА СЕ ОДНОСЕ.

Пројекат се реализује у сарадњи са Београдском отвореном школом у оквиру програма
„Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“, уз подршку Шведске.

Садржај

Предговор	7
Увод	8
Сажетак	11
Преглед имплементације Акционог плана за поглавље 23 . . .	13
3.6.2.1. Савет за права детета	13
Унапређење подршке породици и алтернативне бриге о деци	17
3.6.2.2. Организовање услуга подршке за децу са интелектуалним сметњама и њихове породице	17
3.6.2.3. Центар за подршку породици	22
3.6.2.4. Унапређење новчаних давања ургоженим породицама	26
3.6.2.5. Унапређење система хранитељства	29
3.6.2.6. Унапређење рада резиденцијалних институција	31
3.6.2.7. Процена постојећих ресурса у резиденцијалним установама за децу	32
3.6.2.8. Развијати капацитете пружалаца услуга социјалне заштите	35
3.6.2.9. Унапређење система вођења случаја у Центрима за социјални рад	36
Правосуђе по мери детета	37
3.6.2.10. Усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица	37
3.6.2.11. Унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција	40

3.6.2.12. Повећање примене васпитних налога и давање приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела	41
3.6.2.14. Спровођење обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима.	45
3.6.2.15. Дефинисање практичних смерница за саслушање деце	46
3.6.2.16. Спровођење обука и информативних сесија о заштити деце жртава/сведока у кривичном поступку	47
3.6.2.17. Ојачати кадровске капацитете Управе за извршење кривичних санкција	48
3.6.2.19. Израда и примена специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела	48
3.6.2.20. Унапредити заштиту деце у грађанским и управним судским поступцима	50
3.6.2.21. Увођење посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку	52
Осврт на тачке АП 23, које могу бити од значаја за малолетнике у оквиру кривично-правног система	53
3.6.2.22. Унапређење праксе за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа „најбољег интереса детета“ у грађанском поступку.	55
3.6.2.23 до 3.6.2.27. Унапређење система заштите деце од злостављања и занемаривања	57
3.6.2.28. Успостављање механизма за решавање случајева нестале новорођенчади из породилице	59
Инклузивно образовање и заштита од дискриминације	60
3.8.2.13, 3.8.2.14. и 3.8.2.15 Педагошки асистенти	60
3.8.2.16. Израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању	62
3.8.2.17. Олакшан упис деце из Ромске популације у	

средње школе	65
3.8.2.18. и 3.8.2.19. Превенција раног напуштања образовног система	67
3.8.2.22. Унапређење образовног статуса Рома	69
3.8.2.20. Рани развој и образовање	71
3.8.2.21. Повећање обухвата деце у образовном систему од обавезног предшколског до високог образовања	73
3.8.2.23. Обезбеђење средстава за услуге у заједници, усмерених на социјалну инклузију деце Рома	75
3.8.2.26. Развој системских модела подршке за децу и ученике мигранте/повратнике	76
3.8.2.27. Отварање Центра за ромски језик	78
3.8.2.28. Увођење изборног предмета „Ромски језик са елементима националне културе“ у основне школе	79
Заштита деце која живе и/или раде на улици	80

Предговор

Овај извештај настао је у оквиру пројекта „Мониторинг остваривања права детета у процесу придурживања Србије Европској унији“, који реализује Ужички центар за права детета. Пројекат се реализује у сарадњи са Београдском отвореном школом, у оквиру програма „Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“, уз подршку Шведске.

Предмет извештаја је израда независне процене имплементације Акционог плана за поглавље 23 (АП 23), у деловима који се односе на права детета, закључно са крајем првог квартала 2017. године.

Извештај је рађен на бази *анализе доступних докумената*. Овај приступ и методологија изабрани су из два разлога. Први разлог је жеља да се утврди транспарентност и комуникативност преговарачког процеса са заинтересованом јавношћу. Други разлог је тај што је процес незавршен, и у овој фази, процењује се, ефекти предузетих активности у пракси нису још увек видљиви. Стога је извештај дескриптиван и првенствено указује на кашњења и пропусте у самој примени предвиђених активности, а тамо где је могуће и на уочене недостатке развијених инструмената, законских текстова, односно њихове добре стране. Процене домета и потенцијалних ефеката, тамо где оне постоје, дате су на основу вишегодишњег искуства аутора у раду у овој области, али напомињемо да су дате као претпоставке потенцијалног развоја ситуације, као очекивани ефекат мере.

Основ поређења је Извештај Савета за спровођење АП - Извештај број 1/2017 о спровођењу акционог плана за поглавље 23, из априла 2017. године као последњи објављени Државни извештај (у даљем тексту: Државни извештај).

Извештај је припремила група аутора са дугогодишњим искуством у мониторингу права детета, а који су током израде били укључени и у процес лобирања за укључивање питања из домена права детета у Акциони план за преговарачко поглавље 23, што се у процесу израде овог извештаја показало као предност.

Увод

Акциони план за поглавље 23, у процесу придруживања Републике Србије ЕУ, који се односи на (људска) права и правду, у својој коначној везији препознаје права детета у обиму у којем то није био случај у приступним процесима других земаља Европске уније. Овај резултат постигнут је дугогодишњим упорним лобирањем од стране удружења грађана, пре свих, Ужичког центра за права детета, Центра за права детета, Иницијативе за инклузију „ВеликиМали“, Мреже организација за децу Србије, Београдског центра за људска права, АСТРА (Anti-trafficking action) и других организација, у непосредним контактима са представницима ЕУ у Бриселу и, посредно, у раду са УНИЦЕФ-ом.

Акциони план стога садржи неколико важних циљева, односно активности, који се непосредно и првенствено тичу деце. Веома је значајно да су одређена права из социјалне заштите у циљу изградње инклузивног друштва део овог поглавља, јер неадекватна социјална заштита доводи до кршења права детета. На овај начин, у пуној мери је рефлектован приступ на бази права (Right Based Approach), што је била полазна тачка током лобирања и, иначе, приступ који користи већина удружења грађана, која се дугорочно баве правима детета у Републици Србији.

Преговарачки процес за поглавље 23 отворен је средином јула 2016. године, а према Акционом плану, све тачке, које се тичу деце, предвиђене су за реализацију најдаље до краја 2019. године.

Права детета изостала су као предмет интересовања независног мониторинга у процесу придруживања до сада, док су скоро све друге теме из овог преговарачког поглавља већ обухваћене у неколико независних извештаја. Успостављање независног процеса праћења имплементације активности, које се односе на права детета, намеће се као логичан корак, којим би се осигурао адекватан утицај на креаторе јавне политике у овој области.

У овом извештају обрађене су тачке које се непосредно тичу права детета - малолетничког правосуђа, грађанских и

управних поступака у којима деца учествују, инклузије деце и деинституционализације, подршке породици ради остваривања права детета на живот у породичном окружењу, на заштите основних права у образовању посебно рањивих група, заштите од насиља, злостављања и занемаривања, а на самом почетку, и фундаментално питање организације и планирања послова од којих зависе права детета.

Треба напоменути да је највећи део активности, које се односе на децу, реализован кроз пројекат ИПА 2013 „Јачање система правосуђа и социјалне заштите како би се унапредила заштита деце у Србији“, који финансира ЕУ, а реализују се у партнерству са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарством правде и УНИЦЕФ-ом, као и са великим бројем партнера, како међу државним институцијама и установама, тако и међу удружењима грађана. Треба нагласити и да су тачке плана, које нису обухваћене ИПА пројектима, ретко реализоване у предвиђеном темпу.

План, иако садржи тачке које се непосредно тичу деце, ипак није обухватио нека од основних питања права детета. Овде скрећемо пажњу на питање образовања деце о њиховим правима. У Извешају о скринингу Србија –преговарачко поглавље 23-правосуђе и основна права, у делу који се односи на анализу стања остваривања права детета у Србији, наводи се да деца у Србији имају „веома низак степен свести о својим правима...“. Комитет за права детета препознаје исти проблем, па тако у Закључним запажањима¹ иде и корак даље, препоручујући Србији да успостави системско решење за учење о правима детета на свим нивоима образовног система за сву децу. Такође, Комитет кроз друге препоруке обавезује Србију да предузме ефикасне мере за ширење информација о Конвенцији о правима детета и на друге начине, укључујући и медије.

Међутим, акциони план не предвиђа посебне активности, којима би се утицало на овај проблем. **Имајући у виду важност учења о правима детета и ширења информација о њима, било би упутно, у наставку реализације плана, где год је могуће, уврстити активности којима би се допринело да се у наредном периоду на**

1 Concluding Observations on Combined Second and Third Period Report of Serbia, Committee on the Rights of a Child, Geneva, February 2017.

системски начин уведе учење о правима детета, као и активности сензибилизације и оснаживања медија како би се осигурала осетљивост на права детета. На крају, потребне су и активности на подизању свести о Конвенцији о правима детета у целој земљи, а све наведено може се реализовати у блиској сарадњи са невладиним организацијама (НВО), у складу са препоруком Комитета за права детета број 19.

Како се Поглавље 23 тиче правосудног система, чини се и да је пропуштена прилика да се у оквиру овог поглавља, као један од циљева, постави и заштита приватности свих учесника у поступцима, а нарочито деце. Како тај проблем ни у моменту отварања поглавља, а ни у овом моменту, није на нивоу законског текста, могуће је да је превид учињен из разлога што је он у пракси био мањи током преговора око садржине плана него што је сада. Ипак, у имплементацији постављених циљева у наредном периоду, свакако се може повести рачуна и о овом праву детета, те се заштита приватности може као “заједничка тема” повезати са свим предстојећим активностима.

Извештај је структуриран тако што на почетку дајемо контекст у којем се Акциони план за поглавље 23 (у даљем тексту: АП 23) имплементира.

Након тога обрађене су тачке које се непосредно тичу деце на тај начин да су пренете информације које садржи последњи Државни извештај (Извештај број 1/2017 о спровођењу акционог плана за поглавље 23, из априла 2017. године), дат је осврт на динамику активности и њихову усклађеност са планом, а потом и анализа у којој мери одговарају потребама деце и анализа потенцијалних ефеката предузетих мера, где је то било могуће.

Сажетак

Република Србија се суочава са озбиљним смањењем броја становника, нарочито деце, у другој деценији XXI века, а који се процењује на око 25.000 становника годишње. Томе доприноси дуг период транзиције, односно постсоцијалистичког периода, за који озбиљно можемо поставити питање да ли је пролазног карактера, с обзиром да траје скоро 30 година. У Републици Србији постоји хронично лоша политичка, економска и друштвена ситуација, која не показује знаке напретка.

Према последњим демографским показатељима, деца чине око петине укупног броја становништва. Иако бројчано значајана група, због своје природне политичке немоћи, статус деце у политичким агендама је нестабилан и привидан, често злоупотребљаван у дневнополитичке сврхе од свих друштвено-политичких актера.

Нормативни основ за пуну примену Конвенције о правима детета још увек није успостављен. На њему се, као и на другим активностима унапређивања права детета не ради систематски, координисано и систематизовано, а томе доприноси и озбиљно кашњење у испуњењу тачке АП 23, која се управо односи на планирање и координисање ових активности (Активност 3.6.2.1). Не постоји активан Савет за права детета, не постоји установа Заштитника права детета, а подршка и квалитет услуга, које се деци пружају, зависе још увек у претежном обиму од пројектних и средстава помоћи, јер су буџетска средства недовољна, било због лошег планирања, нерационалне потрошње или због реалног мањка средстава.

Главна карактеристика анализираних помака је да, предузете активности често имају формалан и нормативан карактер - усвајање плана, стандарда, закона, припрему смерница - што је само први корак у суштинској промени стања. И мада су ови кораци неопходни, чини се, и на то се указује већ извесно време, да је неопходно застати са увођењем нових стандарда, док год постојећи стандарди не буду доступни и примењивани на сву децу, без разлике. Тако је и у имплементацији АП 23 видљива разлика између концепта и праксе

- развијени су različiti модели, pilotirane uspešne usluge, pripremljeni nacrti nekoliko važnih zakona i podzakonskih akata, urađeno je više смерница за поступање. Велики број развијених инструмената се за сада не примењује у пуној мери. Ефекти напора за побољшање права детета и добробити деце у Србији су непознати, јер се не мере.

План, у неким тачкама, иде корак даље и предвиђа велики број обука за професионалце и друге начине подизања капацитета за подршку деци. На овом месту имплементације плана, најчешће се уочава главна слабост система - затвореност за суштинске промене. Јер, како је запажено на више места, унапређење рада и обуке професионалаца нису решене на системски начин и нису видљиве у буџетима и плановима установа и институција. Заправо, као да су све активности наметнуте и неприродне. Као резултат, имамо неуједначене капацитете, који зависе од личне одговорности професионалца који су у додиру са децом. Тај рад је, веома често, без икаквог предзнања стеченог на основним академским судијама о деци, о раду са децом и о правима детета.

Преовлађујући је утисак да се мере предузимају мера ради тако да се врло често не види јасно, из планираног и/или учињеног, бенефит деце као крајњих корисника.

Преглед имплементације Акционог плана за поглавље 23 по одабраним тачкама

3.6.2.1. Савет за права детета

Оцена у Државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Постоји значајно кашњење у имплементацији.*

Кључно запажање: *Неоходно је променити концепт Савета за права деце из саветодавног у међуминистарско координационо тело, које би имало моћност да непосредно доноси и утиче на спровођење одлука.*

У складу са Акционим планом за Поглавље 23 „Правосуђе и основна права“ у тачки 3.6.2.1, предвиђене су активности, које се односе на Савет за права детета Владе Републике Србије, и то, унапређивање рада Савета за права детета и осигуравање његове улоге у праћењу ефеката реформи, даљем обликовању политике, као и обезбеђивање адекватних ресурса за спровођење ефикасног надзора и праћење примене акционих планова и стратегија у области права детета.

Савет за права детета поново је формиран на седници Владе Републике Србије 09.11.2016. године („Службени гласник РС“ бр. 91/16 од 10.11.2016. године). Председник Савета је министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, а чланове Савета чине предствници Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства правде, Министарства здравља, Министарства омладине и спорта, Министарства унутрашњих послова, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Министарства културе и

информисања, Министарства финансија, Канцеларије за људска и мањинска права, Републичког завода за статистику, Републичког завода за социјалну заштиту, Правног факултета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију у Београду, Факултета политичких наука у Београду, Центра за права детета, Савета друштва за помоћ ментално недовољно развијеним особама и истакнути експерти из области права детета.

Задаци и улога Савета су:

- предлагање кохерентне и холистичке политике према деци, у складу са Конвенцијом УН о правима детета и са приоритетима утврђеним Миленијумским циљевима развоја УН, Декларацијом УН „Свет по мери детета“ и релевантним међународним документима;
- предлагање мера за усклађивање политике Владе Републике Србије са законодавством Европске Уније и међународним стандардима у области заштите права детета;
- подизање свести о правима деце у Србији, с посебним нагласком на права деце на заштиту од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања, као и права деце на инклузивно образовање;
- промовисање учешћа деце у дефинисању и примени политике која се тиче заштите њихових права;
- анализа утицаја мера, које одговарајућа владина тела/ институције предузимају у вези са заштитом деце, младих, породица са децом и рађањем;
- праћење примене и заштите права детета у Србији.

Финансијска средства за активности Савета обезбеђивана су у оквиру редовних средстава буџета надлежних министарстава, а делом и из средстава кроз ИПА пројекте, у којима као партнер учествује УНИЦЕФ, уз подршку Европске уније. Логистичку подршку у раду Савета, обезбедили су запослени у Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Пословником о раду Савета за права детета, уређује се остваривање права и дужности чланова Савета, начин рада и остваривања јавности у раду Савета, као и доношење аката и докумената Савета.

Крајем децембра 2016. године, одржана је конститутивна седница Савета, на којој је постигнут консензус, поводом више предлога у области права детета. Договорено је да се припреми нови Нацрт закона о Заштитнику права детета, који би био разматран на следећој седници Савета, чије одржавање је било планирано почетком 2017. године. Тада су усвојени и одговори Републике Србије на додатна питања Комитета за права детета у вези са Другим и Трећим периодичним извештајем о примени Конвенције о правима детета и покренута је иницијатива за доношење новог Националног плана акције за децу (НПА) и нове Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља.

Од планираних активности, до сада, започета је реализација одлуке која се односи на доношење нове Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља. У јуну 2017. године, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања формирало је Радну групу за израду Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег акционог плана, имајући у виду да је претходна Стратегија из 2008. године, истекла 2015. године, као и да је Акционим планом за Поглавља 23, предвиђено више активности у тачкама 3.6.2.23, 3.6.2.24 и 3.6.2.25, у вези са наведеним стратешким документом са роком од трећег квартала 2017. до првог квартала 2018. године. У том смислу, задаци Радне групе су:

- анализа постигнутих резултата и идентификација препрека у спровођењу Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља (2008-2015);
- израда новог, вишегодишњег стратешког оквира за превенцију и заштиту деце од насиља;
- израда Акционог плана за нову, вишегодишњу Националну стратегију за превенцију и заштиту деце од насиља, са надзорним механизмом за ефикасан надзор над спровођењем Стратегије.

Иако Радна група до сада није одржала састанак, у циљу подршке реализацији наведене активности, Удружење за подршку и инклузију HELP NET, почетком јула 2017. године, планирало је организовање радионице за чланове Радне групе за израду Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег акционог

плана, у оквиру пројекта „Подршка изради Стратешког оквира за заштиту деце од насиља у Републици Србији“. То је интегрални део ИПА II пројекта „Заштита деце од насиља и промоција социјалне инклузије деце са сметњама у развоју у земљама Западног Балкана и Турске“, а који спроводе Министарство здравља, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарство просвете, науке и технолошког развоја у партнерству са УНИЦЕФ-ом, уз финансијску подршку Европске уније.

У последње три године (2014-2016), Савет за права детета је у три наврата изнова конституисан, па се може рећи да је само делимично учествовао у извршењу својих задатака и у реализацији планираних активности, што се донекле може оправдати учесталијим изборима, формирањем Владе и, услед тога, поновним формирањем Савета. У овом периоду, усвојен је предлог Другог и Трећег периодичног извештаја о примени Конвенције о правима детета у Републици Србији, са Анексима од 2008. до 2013. године. Разматране су и измене и допуне Породичног закона, које се односе на забрану телесног кажњавања деце и био је формиран мултисекторски тим за израду Акционог плана за заштиту „деце улице“, који није реализовао свој задатак.

У протеклих шест месеци, односно од последње седнице Савета, није организован састанак на коме је требало да се размотри нови Нацрт закона о Заштитнику права детета, нити је започета реализација активности у вези са доношењем новог Националног плана акције за децу (НПА).

Ипак, под претпоставком да је Савет активан, поставља се питање да ли Савет за права детета, с обзиром на саветодавну улогу, може да врши надзорну функцију у погледу међусекторског рада или је потребно размотрити могућност успостављања оперативно - координационог тела, чиме би се осигурала брза, ефикасна и координисана акција надлежних система, јер се у пракси показало да су најслабије карике управо оне области где се преплићу надлежности више различитих система.

Такође, у погледу унапређења рада Савета, треба нагласити и то, да Савет није у потпуности обезбедио транспарентност у раду, осим у неколико наврата када су медији присуствовали седницама. Није редизајниран и поново активиран сајт, нити је унапређен систем прикупљања и обраде података кроз DevInfo

базу, а нису донети ни нови Пословник о раду, нити Годишњи програм плана рада Савета.

На крају, треба истаћи и то, да је обавеза Савета да размотри и осмисли план праћења и анализе спровођења Закључних запажања у вези са Другим и Трећим периодичним извештајем о примени Конвенције о правима детета, са факултативним протоколима од 2008 - 2013. године, које је Комитет за права детета усвојио у фебруару 2017. године, и доставио Републици Србији, посебно имајући у виду да се две препоруке директно односе на рад и улогу Савета и свеобухватну политику Србије према деци, односно Национални план акције за децу. У овом моменту, како видимо, не постоје активности на том плану.

Унапређење подршке породици и алтернативне бриге о деци

3.6.2.2. Организовање услуга подршке за децу, одрасле и старе особе са интелектуалним сметњама и њихове породице, у циљу превенције институционализације

Оцена у Државном извештају: *Активности се реализују.*

Наша оцена: *Активности се реализују у планираној динамици, без систематској праћења ефеката.*

Кључно запажање: *Расположиви ресурси не користе се на начин који би омогућио њихово максимално искоришћавање.*

Планиране активности требало је спровести кроз:

- организовање дневних боравака;
- организовање инклузивних радионица;
- укључивање деце са развојним сметњама, која су у ризику од

- издвајања из породице у постојеће услуге у заједници;
- организовање услуга за рану рехабилитацију деце са сметњама у развоју и за подршку останка у породичном окружењу;
 - организовање мреже клубова инклузивних садржаја у локалним заједницама за децу, одрасле и старе са интелектуалним сметњама и родитеље;
 - организовање едукативних радионица за родитеље за одговорно родитељство и учешће у рехабилитацији детета са сметњама у развоју.

Наведене активности је требало да започну у трећем кварталу 2015. године. Први јавни позив за подношење предлога пројеката за доделу средстава за подстицање програма и реализацију активности од јавног интереса из области заштите породице, деце и социјалне заштите, објављен је 5. новембра 2015. године, а опредељена средства била су 5.000.000 динара. Још 50 милиона динара опредељено је кроз Конкурс за доделу средстава за финансирање пројеката, поднетих од стране локалних самоуправа за развој услуга социјалне заштите у 2015. години.

Приоритетне услуге опредељене су за:

- дневне услуге у заједници: дневни боравак, помоћ у кући, свратиште и друге услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу;
- услуге подршке за самосталан живот: становање уз подршку, персоналну асистенцију, обуку за самосталан живот;
- саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге и друге врсте подршке, неопходне за активно учешће корисника у друштву.

На Конкурсу су подржане 43 локалне самоуправе. Подаци из Државног извештаја не генеришу податке према корисницима, односно, кроз извештаје не може се утврдити који део новца је опредељен за услуге, непосредно намењене деци.

У трећем кварталу 2016. године, Министарство наводи да је кроз јавни позив подржало пројектне активности које имају за циљ следеће:

- организовање едукативних, културно-образовних и спортских активности и манифестација, које доприносе психофизичком развоју деце, побољшању квалитета њиховог одрастања и социјализације, посебно деце са интелектуалним сметњама и инвалидитетом, деце без родитељског старања и деце из социјално угрожених породица;
- унапређење материјалних и техничких услова рада удружења, која се баве заштитом породице и деце, проблемима насиља и злостављања у породици, кроз пружање различитих услуга женама и деци- жртвама породичног насиља;
- хуманитарне, културно-образовне и едукативне активности у циљу заштите, подршке и пружања помоћи особама са инвалидитетом и особама из социјално угрожених породица и других маргинализованих група.

Подржано је десет пројеката удружења грађана, а већина се односи на децу².

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања спроводи пројекат Подршка Европске уније инклузивном друштву, који је финансиран из програма ИПА, 2012. Општи циљ пројекта је подршка мерама социјалне инклузије и развој обима и квалитета социјалних услуга у заједници за угрожене и групе у тешком положају, укључујући Роме. Подржано је 28 пројеката. Такође, током 2016. године, доношењем Уредбе о наменским трансферима у социјалној заштити, која омогућава финансијску подршку локалним

2 Списак подржаних пројеката: 1. Удружење за едукацију и подршку, Нови Београд (Подстицајне активности за целовит раст и развој деце са развојним сметњама); 2. Одред извиђача “Мирослав Мика Антић”, Нови Сад (Стварамо бољи свет) 3. Центар за социјално превентивне активности ГРиГ, Београд (Уметност комуникације у превенцији насиља - оснаживање младих са интелектуалним тешкоћама да препознају облике насиља и да проактивно делују у својој средини); 4. Удружење грађана “Родитељ”, Београд (За срећније детињство кроз одговорно родитељство); 5. Удружење за младе Србије, Београд (Ми то можемо); 6. Форум младих са инвалидитетом, Београд (Едукацијом 367 до унапређења особа са инвалидитетом); 7. Центар за инклузију, иновацију и интеграцију -ИН ЦЕНТАР, Београд (Унапређење квалитета одрастања и социјалне укључености деце са инвалидитетом); 8. Асоцијација за промовисање инклузије Србије-АПИ Србије, Београд (Живот у отвореној заједници за особе са интелектуалним тешкоћама); 9. Савез удружења Србије за помоћ особама са аутизмом, Београд (Позориште без граница) 10. Заједница Клубова лечених алкохоличара Србије, Београд -Заштита деце и адолесцената из алкохоличарских породица.

самоуправама, чији је степен развијености испод републичког просека, а за развој услуга у заједници, успостављен је механизам наменских трансфера ради финансирања услуга у заједници.

Подаци из последњег Државног извештаја указују да је развијено укупно 360 услуга, које користи 40.000 корисника. Податке о групама корисника Државни извештај не даје.

Извештај даје податке и о лиценцираним услугама. Од лиценцираних услуга намењених деци издвајамо:

- услугу дневног боравка за децу и младе са проблемима у понашању- 3 лиценцирана пружаоца;
- услугу лични пратилац детета – 3;
- услугу прихватилишта – 6;
- услугу дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју – 18.

У Извештају се наводи и број корисника услуга смештаја и хранитељства, као и друге активности које нећемо овде наводити. Нашом анализом хтели смо да утврдимо на који начин се конкурси, усмерени на јачање социјалне заштите, дефинишу и користе.

2017. године, расписан је Конкурс за унапређење система социјалне заштите са средствима намењеним удружењима грађана, као и Стални конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом.

Листа пројеката у оквиру конкурса за унапређење социјалне заштите је објављена. Пројекти су усмерени на различите видове активности, не односе се искључиво на особе/децу са инвалидитетом. У односу на децу, један број пројеката пружа уопштено подршку породици, један број пројеката има за циљ превенирање или спречавање насиља према деци, а један је усмерен на одређене услуге, односно конкретне активности подршке.

Услови конкурса дефинисани су кроз три приоритета:

- успостављање услуга социјалне заштите;
- успостављање и развој иновативних услуга социјалне заштите;
- развој и унапређење постојећих услуга социјалне заштите и побољшање њиховог квалитета кроз критеријуме које удружења треба да испуне.

У сталном конкурсу одобрава се већи број мањих пројеката, усмерених, или на одређене догађаје, или на пружање услуга у заједници. Са списка последњих одобрених пројеката (јун 2017), као јасно намењених деци, издвојили бисмо следеће пројекте: „Подршка раној интервенцији у руралној средини“ и „Подршка у образовању ученицима са оштећеним видом“. Постоје и пројекти правне подршке и општег унапређења приступачности објеката у окружењу, који такође пружају бенефит деци.

Документи, доступни на интернет презентацији министарства, не дају више података о пројектима, па није могуће оценити домет и број корисника, чија права наведени пројекти унапређују.

Средином марта 2017. године, потписани су уговори о наменским трансферима, намењеним развоју постојећих и успостављању нових услуга социјалне заштите, са представницима 123 локалне самоуправе из целе Србије. У буџету Србије за ову сврху издвојено је 700.000.000 динара. Опредељена средства одговарају планираном.

Оцењујемо да се активности у овој тачки одвијају према плану. Сваке године се опредељују планирана средства која су и пласирана. Уочава се недостатак праћења ефеката постигнутих пласираним средствима.

Ипак, у 2016. години, сачињен је извештај под називом „Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалне самоуправе у РС“, који су израдили Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Републички завод за социјалну заштиту и Центар за социјалну политику. У мапирању је учествовало 145 јединица локалне самоуправе.

Услуге социјалне заштите у 2015. години пружане су у 133 од укупно 145 јединица локалне самоуправе (ЈСЛ). Најзаступљенија услуга је дневни боравак за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом (пружа се у 68 општина). Поједине услуге социјалне заштите, као што су свратиште (присутно у 3 ЈЛС), дневни боравак за децу у сукобу са законом, прихватилиште за децу и предаха, слабо су распрострањене – обезбеђују се у око 10 јединица локалних самоуправа.

Број ЈЛС, у којима постоји услуга дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју и инвалидитетом, смањен је са 71 у 2012. години на 68 у 2015. Број услуга дневног боравка за

децу у сукобу са законом, такође бележи смањење са 10 на 6 у истом временском оквиру, док услуга личног пратиоца бележи значајан пораст - од непостојања до 30 општина које обезбеђују ову услугу. Услуга свратишта је смањена - у 2012. години пружана је у 4 општине, а у 2015. години само у три.

Подаци о распрострањености услуга смештаја указују да је и код ових услуга дошло до благог пада у броју општина које их пружају, тако да је предах смештај доступан у 9 општина (12 у 2012. години), прихватилиште за децу у 8 (претходни податак је 9), док је услуга прихватилишта за жртве насиља остала на истом нивоу.

Подаци нису сасвим актуелни, али забрињава тренд смањења појединих услуга у јеку активности за њихово повећање. Ова комплексна активност захтевала је (а мислимо да није касно да се то уради у овој години) да се уврсти у систематско праћење кроз постојеће статистичке инструменте надлежног министарства ради даљег ефикасног планирања и пласирања средстава.

3.6.2.3. Центар за подршку породици

Оцена у Државном извештају: *Активност иде по плану.*

Наша оцена: *Може се рећи да је активност формално сироведена.*

Кључно запажање: *Активности су формалне природе, а постигнуте резултате се не користе за сврху за коју су предвиђени. Циљ из Државног извештаја за први квартал 2017. године: „РЗСЗ у сарадњи са партнерима услуге је крајем 2014. године припремио идејни концепт Центра за подршку деци и породици, који стоји на располагању доносиоцима одлуке“.*

У оквиру тачке АП 23, предвиђено је пилотирање центара за подршку породици са циљем:

- таргетирања популације из вишеструко депривираних средина (посебно обрађајући пажњу на доступност ромским породицама и деци);
- подршке родитељу који трпи породично насиље;
- подршке деци у ризику од напуштања школе;
- подршке породицама у ризику од раздвајања (деци и родитељима);
- подршке деци жртвама кривичних дела;
- подршке деци са сметњама у развоју из вулнерабилних породица и у ризику од смештаја у установу.

Државни извештај даје обиље података о пилотирању услуге породичног сарадника. Наводи се да је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у партнерству са Републичким заводом за социјалну заштиту и установама за смештај деце и младих („Душко Радовић“ из Ниша, „Центар за заштиту одојчади, деце и омладине“, Београд, СОС Дечје село Сремска Каменица, као и са Центром за локалне услуге „Кнегиња Љубица“ из Крагујевца) конципирало и пилотира услугу „Породични сарадник“, као услугу интензивне подршке породици са дететом у ризику од измештања (односно раздвајања). Извештај, као досадашње резултате, наводи да су израђени стандарди услуге, одржана обука за, како се наводи, 50 запослених у центрима за социјални рад и вршено пилотирање, а каже се да је 560 породица било корисник ове услуге. Такође, обрачуната је цена коштања услуге породични сарадник, за акредитацију је припремљена петодневна основна обука за пружање услуге и израђен предлог целокупне документације за праћење стручног поступка у услузи. Осмишљен је и инструмент за квантитативну процену ефеката у раду са породицом, као и методологија за квалитативну евалуацију – задовољство корисника и актера услугом. Даље се наводи да су до системског решења финансирања интензивне подршке породици, пружање услуге, ову услугу пружала четири субјекта до краја 2016. године.

На крају пилотирања, изведена је студија која показује да услуга породичног сарадника доприноси спречавању уласка деце у формални систем заштите, односно очувању породице, да

доприноси оснаживању родитељских компетенција, унапређењу здравственог стања чланова породице, редовности похађања школе, па чак и школског успеха код деце – што су све важни индикатори добробити породица. Услуга је веома успешна и у раду са ромским породицама, које су чиниле око 40% узорка свих породица.

Можемо да закључимо да ова врста подршке доприноси како примарном циљу превенције сепарације детета од породице, тако и другим циљевима ове тачке - подршке ромској деци и подршке деци у ризику од напуштања школе. Препорука из Државног извештаја је да се услуге за интензивну подршку породици у ризику финансирају са националног нивоа и она се налази у предлозима за измену Закона.

Средином 2016, започето је пилотирање услуге породичног сарадника за породице са децом са сметњама у развоју тако да се од тог момента пилотирају две услуге. У извештајном периоду (I квартал 2017. године), настављено је развијање услуге породични сарадник за породице у кризи и породични сарадник за породице са децом са сметњама у развоју, којима је до 01.03.2017. обухваћено укупно 698 породица са 1398-оро деце. Услугом породични сарадник за породице у кризи обухваћено је 490 породица и 1190-оро деце. Наведена услуга за породице са децом са сметњама, обухваћено је 208 породица и 429-оро деце. Иако се у Државном извештају наводи да постоје 4 пружаоца ове услуге, податак из 2015. из Извештаја о мапирању услуга, наводи да се она пружа у 7 јединица локалне самоуправе.

Подаци дати у државном извештају, нису систематизовани и стога су тешки за праћење. **Но, главно запажање је да ове активности нису праћење кроз званичну статистику коју води Републички завод за социјалну заштиту.** Тако, званични статистички годишњак *-Деца у систему социјалне заштите* (за 2015 годину) Републичког завода за социјалну заштиту, не даје податак о броју породица са децом којима је обезбеђена услуга породичног сарадника, односно број деце који је имао добробит од ове услуге. Овај извештај не помиње ту услугу. Иста је ситуација и када говоримо о извештају „Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад“. Овај извештај (као и претходни) препознаје као посебну групу услуга (дефинисану законом) „саветодавно- терапијске и социјално-

едукативне услуге”, а у оквиру те групе услуга, раздваја породичну терапију, медијацију и друге саветодавне и едукативне услуге. Може се претпоставити да су подаци о услузи породичног сарадника дати у оквиру последње подгрупе.

Извештај - Мапирање услуга социјалне заштите за 2015. годину садржи податак о броју општина у којима је доступна та услуга и, према овом извештају, присутна је у 7 општина. **У вези са овим налазом, намећу се два питања. Ако је развој услуге породичног сарадника један од приоритета, наведених у акционом плану за поглавље 23, и ако је 2015. тај број био 7, зашто се у 2017. не зна број општина у којима постоји организована услуга, односно зашто се говори о броју од 4 пружаоца. Даље, зашто се овај податак о једном од приоритета развоја социјалне заштите не прати кроз званичан сет података, које прикупљају Центри за социјални рад. Тим пре, што је интенција да се ова услуга, како се наводи у Државном извештају, предвиди новим текстом закона као услуга која ће бити финансирана из републичког буџета.**

Ипак, на основу „општег утиска“ који није варљив, Извештај „Деца у социјалној заштити“ у 2015. години као запажање наводи следеће: „Разлози за примену старатељске заштите код нових корисника указују на неопходност развијања широке лепезе услуга подршке породицама које би могле да одговоре потребама деце“.

Иако се ради о пилотираној услузи, чини се да је било целисходно да се подаци о њој одмах дају у редовним статистичким подацима, како је и наведено, тим пре што у Србији постоји већ дводеценијска пракса „успешног пилотирања услуга“, које су након периода пилотирања замрле, јер их систем никада није доживео као нешто више од пројектне активности кроз коју су пилотиране, те оне нису нашле ни свој одраз у статистици, а касније, последично, ни у планирању буџетских средстава (било локалних, било на републичком нивоу, намењених трансферу локалних самоуправа). Тако су успешно пилотиране услуге нестајале из понуде чим би нестала донаторска средства.

Државни извештај у мањој мери говори о осталим постављеним задацима у оквиру овог циља (3.6.2.2.), па се следствено може претпоставити и да је број активности био мањи. Ипак, наводи се да је РЗСЗ, у сарадњи са пружаоцима услуге, крајем 2014. године припремио идејни концепт Центра за подршку детету и породици,

који стоји на располагању доносиоцима одлуке, као један од могућих видова трансформације установа за смештај деце. Први извештај за 2017. годину не садржи податке шта се са овим израђеним концептом у међувремену догађало и да ли је и у којој мери он примењен. Последња опсервација је уједно и најбоља илустрација начина на који се спроводе активности за децу у Републици Србији, укључујући и активности из АП 23.

3.6.2.4. Унапређење новчаних давања угроженим породицама

Оцена из Државног извештаја: *Активности се успешно реализује.*

Наша оцена: *До сада предузете активности нису довољне.*

Кључно запажање: *Предузете активности касне и нису довољне за постизање зацртаној циља.*

Овом тачком је планирано унапређење система новчаних давања, намењених угроженим породицама деце са инвалидитетом у складу са принципима социјалне инклузије, кроз измене и допуне Закона о социјалној заштити и Закона којим се уређује финансијска подршка породицама са децом. Време реализације је 3. и 4. квартал 2017. године.

У Државном извештају наводи се да се „активност успешно реализује”. Одмах истичемо да је овакав налаз неутемељен у подацима које даје Државни извештај, а у којима се наводи: „Нацрт закона о финансијској подршци породици са децом прошао је фазу јавне расправе и добијања потребних мишљења, у току је рад на изради текста, који ће због формирања нове Владе, поново морати да прође фазу добијања мишљења, како би потом био упућен у даљу процедуру“. Ако сагледамо ефекте описаних активности, не можемо наведеном дати прелазну оцену зато што је нацрт закона је у фази пред јавну расправу.

Сагледаћемо у наставку новине које је раније представљени нацрт садржао.

Закон о финансијској подршци породицама са децом дефинише она давања из буџета, која су намењена ислучиво породицама са децом. Претходни концепт, садржан у важећем закону, био је да се једна врста подршке пружа свим породицама са децом, без обзира на њихов материјални статус и имовно стање кроз родитељски додатак, односно наканду зараде током трајања одсуства ради неге детета, док се друга права, међу којима је најпознатије право на дечји додатак, обезбеђују деци из материјално угрожених породица. Нацрт новог закона остаје са истим концептом, али мења одређена права и услове за њихово остваривање. Тако је раније предуслов за остваривање права на дечји додатак био да породица нема више од 30 дечјих додатака новчаних средстава, односно других ликвидних средстава по члану породице, док су сада тај предуслов 2 просечне нето зараде, без пореза и доприноса, по члану породице. Сам приходовни цензус породице, као основни услов, био је постаљен на износ до 8.200 данара по члану домоћинства, а нови нацрт закона остаје на затеченом стању.

Да бисмо испитали ефекте измена, направимо калкулацију на основу последњих званичних статистичких података. Тако, према важећем закону, дечји додатак може, уз услов прихода мањег од прописаног, да оствари породица која не поседује новчана или друга ликвидна средства у износу од приближно 82.500 динара по члану породице, док, према предложеном нацрту, овај лимит износи 99.270 динара. На овај начин, један број породица, које би по старим условима биле обухваћене правом, према новим предложеним условима, неће остварити право.

Остали услови, који се везују за поједина права, као и сами износи родитељског додатка, повољнији су за кориснике, а законски текст садржи и поједине новине којима решава недостатке старог закона, показане у пракси. Прецизирани су услови у погледу стамбеног простора ради остваривања права на дечји додатак. Можемо закључити да је, уопштено узев, нови нацрт закона незнатно повољнији за кориснике, а свакако отклања одређене недоумице, које је стари закон стварао у пракси. Ипак, овде ћемо се осврнути на једну новину у законском тексту, која је, претпоставља се, уведена из практичних разлога, али која, посматрано дугорочно и са аспекта права детета на живот у породичном окружењу, није добро решење. Наиме, као самохрани родитеље дефинише се и родитељ

који самостално врши родитељско право. **Како Породични закон предвиђа да и родитељ, са којим дете не живи, има важна права и обавезе према детету, између осталог и обавезу издржавања (чак и у случају лишења родитељског права), овакво одређење самохраног родитеља ићи ће у прилог умањивању значаја улоге родитеља са којим дете не живи, што је у супротности са савременим тенденцијама породичног права, где се чини све да и након развода брига о детету преузму оба родитеља, без обзира на њихове нарушене партнерске односе.**

Када говоримо о законским новинама прецизније, а сходно циљу ове активности - унапређењу социјалне инклузије - ово су новине које у погледу материјалног статуса деце са инвалидитетом предвиђа нови нацрт закона:

Делимична накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и децу са инвалидитетом, која је у основи решена на идентичан начин као и раније; приходовни цензус за остваривање права на дечји додатак такође задржава постојеће решење тј. увећан је за 20% од општег цензуса, трајање права је дуже - па се може остварити до навршене 26. године живота, док сам износ додатка може бити 50% веће, што је основна разлика у односу на важећи закон, који предвиђа увећање од 30%. У том смислу, процењује се да ће (уколико предложена решења буду усвојена у Народној скупштини Републике Србије) у извесној мери нова законска решења унапредити положај деце са инвалидитетом.

Ипак, сва повећања треба ставити у контекст реалног живота. Тако, дечји додатак је у мају 2017. износио 2.749 динара (21 евро). Ради поређења, минимална потрашачка корпа у истом месецу за трочлану породицу била је 36.228,44 динара³, односно приближно 12.000 динара по члану породице. То даље значи да породица, која може да оствари право на дечји додатак, са тим додатком нема средстава за минималну потрошачку корпу, јер једна трочлана породица са основним дечјим додатком остварује приход од око 27.000 динара (око 3/4 минималне потрошачке корпе за породицу са једним дечјим додатком).

³ Просечна потрошачка корпа је износила 69.725,05 динара

У току је рад на изменама Закона о социјалној заштити, како се наводи у Државном извештају, а који је према плану требало да буде усвојен у првој половини 2017. године. Нови закон, како се наводи, требало би да предвиди темељне измене материјалне подршке па се „захтевају додатне анализе и процене“. Као важно, са аспекта права детета, наводимо да је процењено као потребно и боља таргетираност корисника како би се постигло да овај вид материјалног давања остварују они којима је то заиста потребно. Примећујемо да се у овом делу извештаја наводе општа места, тј. основни критеријуми ефикасности социјалне заштите. Није наведено да ли је нека од предметних анализа спроведена, као ни какве је смернице дала за израду новог закона, тако да се не можемо упустити у озбиљнију и продуктивну анализу предложеног, тј. нађеног. У том смислу, једино се може закључити да се тачка 3.2.6.4. не спроводи према Акционом плану.

3.6.2.5. Унапређење система хранитељства

Оцена у Државном извештају: *Активностии се успешно рализују.*

Наша оцена: *Активностии су рализоване.*

Кључно запажање: *Активностии су постављене неамбициозно и своде се на израду 3 концептних докумената, која немају обавезујуће дејство, а досадашња пракса говори да такве активности остају „мртво слово на папиру“.*

Овом тачком предвиђено је:

Унапређење система хранитељства кроз повећање доступности и квалитета услуга за децу са сметњама у развоју и њихове породице кроз:

- јачање капацитета регионалних центара за хранитељство (Центри за породични смештај и усвојење) и Центара за социјални рад;

- развој процедура и смерница за хранитељство као подељену бригу између хранитељске и биолошке породице.

Оцена Државног извештаја је да се активности успешно реализују. Од важних информација наводи се да је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, у партнерству са Покрајинским заводом за социјалну заштиту, формирало две радне групе на тему унапређивања хранитељства кроз развој повремених хранитељства. Резултат рада је развијен Смерницама за повремени породични смештај. Кроз пилот обуку прошле су 24 породице, а било је планирано да укупно 200 породица буде припремљено за повремено хранитељство до средине 2017. године.

Резултати овог пројекта нису довољно транспарентни, те нисмо дошли до податка да ли је заиста спремно 200 породица. Ипак, оцењујемо да је друга активност припремом и публиковањем смерница испуњена у целости, док је прву, на основу доступних података, немогуће у потпуности оценити.

Други урађени документ у оквиру истог пројекта (мада га званични извештај не помиње) су Смернице за сродничко хранитељство. И овај документ је израђен са циљем „јачања компетенција професионалаца у социјалној заштити у информисање и едуковање деце, родитеља и старатеља, у информисање и едуковање пружалаца услуге хранитељског смештаја“. Документ је базиран је на нормативном оквиру Републике Србије и бројној стручној литератури, која укључује и Смернице Уједињених нација о алтернативној бризи о деци, као основном међународном стандарду у овој области.

У оцени ове тачке намеће се закључак да је она постављена неамбициозно и своди се на израду 3 концепт документа. **Пређашња искуства упућују на опрез када говоримо о домету овако конципираних активности. Пракса показује да професионалци понекад не познају ни законске текстове, на основу којих обављају своје надлежности, ни Протоколе, по којима траба да поступају, а смернице овог типа, на терену врло често остају занемарене. Овај закључак појачан је чињеницом да се на интернет презентацијама партнера не налазе актуелни подаци о ефектима предузетих активности.**

3.6.2.6. Унапређење рада резиденцијалних институција

Оцена Државног извештаја: *Надлежна институција није доставила податке.*

Наша оцена: *Опис података у Државном извештају указује да није систематски рађено на остваривању активности из ове тачке плана.*

Кључно запажање: *Редовне и уходане активности надлежног министарства као што су конкурси за пројекте, који служе унапређењу система социјалне заштите, не рефлектују (а требало би) овде постављене циљеве.*

Следеће активности су предвиђене овом тачком Акционог плана:

- унапредити квалитет рада са корисницима на институционалном смештају у циљу ефикаснијег укључивања у заједницу кроз:
- пружање психосоцијалне подршке за друштвену реинтеграцију;
- организовање контаката ван установе и укључивање у локалне услуге подршке попут дневних боравака и клубова;
- укључивање у културне и спортске манифестације и кампове.

У последњем доступном Државном извештају стоји само напомена да „Извештај надлежне институције није достављен“. План предвиђа да је одговорна институција за ову тачку плана Министарство надлежно за социјалну заштиту, уз сарадњу са организацијама цивилног друштва, а као почетак активности се предвиђа 2017. година. Према доступним подацима, закључујемо да су активности (уколико министарство планира координисане активности) на самом почетку или да нису ни започете.

Навешћемо само да прегледом конкурса надлежног министарства, који је расписан за унапређење система социјалне заштите, овај циљ није приоритизован. Циљ конкурса је дефинисан

као „Успостављање услуга социјалне заштите, успостављање и развој иновативних услуга социјалне заштите и развој и унапређење постојећих услуга социјалне заштите и побољшање њиховог квалитета“. Циљ је постављен широко, па је, сматрамо, пропуштена шанса да се да приоритет активностима које су дефинисане овом тачком АП. На тај начин, поново се сусрећемо са једном од основних карактеристика система заштите деце у Србији – партикуларношћу, што значи да не постоји повезаност активности и напора у неопходној мери како не би дошло до расипања ионако ограничених ресурса.

Прегледом процењених пројеката, утврђује се да од 61 пројекта, 11 пројеката се тиче јачања услуга за децу у локалној заједници, намењених деци која су у ризику од институционализације или су већ на институционалном смештају, те би могли да имају ову компоненту. Ипак, како пројекти нису доступни на сајту министарства, парцијалним прегледом информација о пројектима, установљено је да један од одобрених пројеката непосредно одговара на постављени циљ, односно активности.⁴

3.6.2.7. Процена постојећих ресурса у резиденцијалним установама за децу

Оцена Државног извештаја: *Делимично урађено.*

Наша оцена: *Формално, активност је сироведена, али не постоје подаци који говоре да ли се по препорукама ради, па се закључује да стварни помак за кориснике не постоји. Чак ни институције не извештавају о овим постојцима.*

Кључно запажање: *Поново се ради о припречној активности, која сама по себи не може да доведе до најрејка, већ је предуслов за тај најредак. Чини се да је након 10 година рада неопходно*

⁴ Преглед је извршен случајним одабиром пет пројеката који су по називу упућивали на тражену компоненту.

применивши научену лекцију и поједине процесе заокружили пре зајочињања нових. Тако, на пример, како је законом забрањен пријем у установе деце млађе од 3 године, приоритет би био да се предузму активности да се овај проблем реши, па, када се постигне трајни помак, усмерити циљано најоре на решавање следеће семенца проблема.

У овој тачки очекује се да буде урађена процена постојећих ресурса у великим и малим резиденцијалним установама за децу и израда препорука о томе на који начин они могу бити употребљени у процесу преласка са институционалне на заштиту у заједници (период реализације је од 2015. до 2019. године).

У Државном извештају се наводи да је, у циљу дефинисања даљих корака трансформације у сарадњи са УНИЦЕФ-ом, урађена анализа ресурса у 5 великих установа за децу са сметњама у развоју. Израђене су и препоруке за њихову даљу трансформацију, али надлежно министарство није доставило потребне податке да би могла да се процени испуњеност ове тачке Акционог плана. Не постоје подаци нити за 2015, нити за 2016. годину, стога, као и Министарство правде, морамо да кажемо да не располажемо подацима који би омогућили оцену активности у овој тачки. Ипак, не охрабрује чињеница да подаци не постоје, јер та чињеница упућује на закључак да је урађено мало или нимало у оквиру постављеног задатка.

Републички завод за социјалну заштиту публиковао је извештај 2014. године: деинституционализација резиденцијалних установа социјалне заштите у Србији - тренутни статус и препоруке за даље унапређење процеса деинституционализације, који је требало да буде основа даљег процеса деинституционализације. Осим што даје опис дотадашњег процеса, ова студија даје и критички осврт, као и препоруке за деинституционализацију. Како је дато 15 препорука, чини се да је овој листи приступљено преамбициозно и да је, можда, требало листу свести на неколико кључних примећених изазова. Стога ћемо се овде осврнути на неколико, према нашој оцени, кључних слабих тачака система.

Напре се истиче (1) потреба за сачињавањем целовитог плана деинституционализације, и процењује да је непостојање таквог плана последица (2) непостојања чврсте и јасне међусекторске политике превенције институционализације и подршке породици.

Као посебне изазове, издвајамо (3) изостајање координирања акција на локалном нивоу у циљу деинституционализације, а што је, према проценама, последица превелике централизације (превелики број активностим мора бити „одобрен“ са републичког нивоа). (4) Нормативни оквир није довољно подстицајан за приватни и невладин сектор, (5) није успостављен систем финансирања који омогућава равноправан положаја свих потенцијалних пружалаца услуга, односно, прерастање из система који финансира инпуге у државне институције у систем који финансира специфичне услуге по кориснику и на тај начин омогућава транспарентност у погледу цене услуге, као и конкуренцију међу потенцијалним пружаоцима услуга.⁵

Покушали смо да, на основу расположивих података, проценимо да ли је у неком од одабраних поља ипак дошло до помака. Најпре ћемо истаћи да се, према доступним подацима Републичког завода за социјалну заштиту, број малолетних корисника резиденцијалног смештаја сваке године смањује. Последњи доступни подаци за 2015. годину указују поново на овај тренд. **Ипак, није заустављен пријем деце млађе од 3 године, који је законом забрањен, а који потврђује да процес трансформације није ни близу краја.** У овом моменту, подаци о раду иснтитуција у 2016. још увек нису публиковани, али би било упутно видети да ли се дате смернице могу препознати у овом извештају. Упутно је да се у идућем Државном извштају нађу подаци о корисницима за 5 одабраних установа, као и да се пренесе податак где је доступна поменута анализа ресурса.

Прегледом интернет презентација великих установа, може се уочити да оне чине напоре да се трансформишу из установе „стараоца“ деце у установе „сарадника породице“. Тако, на пример, Центар за заштиту деце и омладине Београд, познатији као Звечанска, перманентно развија, како програме превенције,

5 Сви закључци су преузети из документа „Деинституционализација резиденцијалних установа социјалне заштите у Србији -тренутни статус и препоруке за даље унапређење процеса деинституционализације“, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2014.

тако и програме осамостаљивања и различитих видова подршке корисницима за осамостаљивање. И овде морамо поновити закључак о партикуларизму система, који се огледа у томе да се постојећи механизми - конкурси за услуге у заједници, не користе оптимално ради постизања зацртаних циљева.

3.6.2.8. Развијати капацитете пружалаца услуга социјалне заштите

Оцена у Државном извештају: *Ова активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Сагласни смо са оценом из Државног извештаја.*

Кључно запажање: *Неопходно је идуће године сагледаати ефектне активности које су описане.*

Ревизија капацитета требало је да буде спроведена у континуитету, у складу са процесима деинституционализације и децентрализације система, кроз организовање обука за запослене за пружање психосоцијалне подршке за друштвену реинтеграцију.

Главни ослонац за реализацију предвиђеног је пројекат Социјална инклузија (финансиран у оквиру ИПА кроз 12 програма), а учињен је и системски помак, па је у буџет уведена (у оквиру програма 0902, програмска активност 005, циљ 1, мера 2) мера која подразумева издвајање средстава за обуку преко 2.000 запослених у Центрима за социјални рад. Циљ је да сваке, у наредне три године⁶, буде обучено 1.150 особа, спровођењем акредитованих програма обуке (тако да су током три године свих 2.000 практичара похађали најмање две обуке). У Републичком заводу за социјалну заштиту акредитована су 143 програма обуке.

⁶ Извештај термилошки није ажуриран, јер је већи део планираног времена протекло, остала је још једна година.

На основу описаних активности, наша оцена је у овој тачки сагласна са оценом у Државном извештају. **Похвално је што је у овој тачки препознато и да је неопходно да се сви планирани напори „уведу“ у буџет.** Остаје да се на почетку 2018. провери да ли је дошло до реализације програма и средстава на начин како је планирано.

3.6.2.9. Унапређење система вођења случаја у Центрима за социјални рад, како би се планирање заштите „преоријентисало“ са институционализације на подршку породицама у ризику.

Оцена Државног извештаја: *Извештај институције не садржи податке о спровођењу активности.*

Наша оцена: *Надлежно министарство не чини напор да извести о активностима.*

Кључно запажање: *Не постоје јавно доступни подаци потребни за доношење закључака.*

Активност из наслова требало је да се реализује у периоду од 2015. до 2019. године. У Државном извештају се наводи да „извештај институције не садржи податке о спровођењу активности“. У претходном периоду, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, у сарадњи са Удружењем стручних радника, израдило је анализу потреба Центара за социјални рад, у циљу унапређивања њиховог рада, како би пружао подршку породицама и спречио измештање деце из породица кад год је то могуће. На основу датог, израђена је Инструкција за Центре за социјални рад о подршци породицама у ризику од раздвајања, за коју се очекује да ће бити потписана од стране Министра почетком наредне године, када постаје и обавезујућа. Дефинисани су индикатори који могу да помогну водитељу случаја у ЦСР да препозна дете које је у ризику од смештаја у установу и да приоритетизује рад са датом породицом. Дефинисана

је обука за запослене ради примене инструкције. Као и већина тачака у којима се бележи напредак, и ове активности су део УНИЦЕФ ИПА 2013.

Изузетно забрињава чињеница која се понавља - да министарство надлежно за социјалну заштиту не доставља податке из домена своје надлежности, а за потребе израде извештаја. Како се ради о континуираном пропусту, остаје нејасно и зашто Влада толерише овакво поступање надлежне институције.

За потребе овог извештаја, прегледан је велики број интернет страна, које су могле бити потенцијални извор информација. Ипак, на њима не постоје информације које би могле бити коришћене за давање оцене, па је наша оцена да процес није у довољној мери транспарентан.

Правосуђе по мери детета

3.6.2.10. Усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Оцена Државног извештаја: *Активности је јошово у јошвиуности реализована.*

Наша оцена: *Активности су у озбиљном закашњењу*

Кључно запажање: *Припремљени Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица одговара реформским тенденцијама.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.10, предвиђено је усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, у циљу преиспитивања

врста и система кривичних санкција за малолетнике, увођења ширег спектра посебних обавеза, увођења нових васпитних налога и усклађивања са одредбама новог Законика о кривичном поступку. Као рок за реализацију активности одређен је крај 2015. године.

У односу на ову активност, Државни извештај садржи следеће информације: „Активност је готово у потпуности реализована. Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку је припремљен. Окончана је јавна расправа. Усвајање се очекује у наредном периоду“.

Међутим, евидентно је озбиљно кашњење реализације ове активности. До израде овог извештаја, припремљен је Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку, а јавна расправа је одржана крајем јануара 2017. године. **Закон још увек није у скупштинској процедури, што доводи до проблема у пракси, посебно због неусклађености одредаба важећег Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица са одредбама Законика о кривичном поступку. Имајући у виду важност усвајања нових законских одредаба, за даљи процес реформе малолетничког правосуђа, неопходно је ефикасније и интензивније радити на спровођењу ове активности.**

Такође, новим Нацртом Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку уводи се шири спектар посебних обавеза и прописују се нови васпитни налози, што је неопходно за унапређење примене мера ресторативне правде и алтернативних кривичних санкција.

У односу на посебне обавезе, Нацртом су измењене три посебне обавезе тако да омогућавају шири спектар примене. Чланом 17 Нацрта, прописано је десет васпитних мера посебних обавеза за малолетно лице, и то: 1) да се извини оштећеном; 2) да у оквиру сопствених могућности накнади штету коју је проузроковао; 3) да редовно похађа школу или не изостаје са посла; 4) да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима; 5) да се, без накнаде, укључи у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, хуманитарног, комуналног или еколошког садржаја; 6) да се укључи у одређене спортске активности; 7) да се подвргне одговарајућем испитивању и одвикавању од употребе алкохолних пића и забрањених психоактивних контролисаних

супстанци; 8) да се укључи у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту и да поступа по програмима рада који су за њега сачињени у тим установама; 9) да похађа курсеве за стручно оспособљавање или да се припрема и полаже испите којима се проверава одређено знање; 10) да не може да напусти место пребивалишта или боравишта, без сагласности суда.

Нацртом се уводе два нова васпитна налога и мењају се неки од прописаних васпитних налога тако да омогућавају шири спектар примене. Чланом 9 Нацрта, прописано је седам васпитних налога и то: 1) поравнање са оштећеним како би се измирењем малолетника са оштећеним, накнадом штете, радом малолетника или на други начин у целини или делимично отклониле последице кривичног дела; 2) редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; 3) обављање, без накнаде, послова социјалног, хуманитарног, комуналног или еколошког садржаја; 4) похађање курсева или припрема и полагање испита којима се проверава одређено знање; 5) укључивање у одређене спортске активности; 6) подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од употребе алкохолних пића и забрањених психоактивних контролисаних супстанци; 7) укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи, саветовалишту или у другој овлашћеној организацији.

Како ова активност није реализована, следствено није могла бити реализована ни активност 3.6.2.13, јер се њоме предвиђа израда подзаконског акта за примену Закона.

3.6.2.11. Унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција

Оцена Државног извешаја: *Активност је делимично реализована.*

Наша оцена: *Активност није реализована.*

Кључно запажање: *Не можемо озбиљно говорити о унапређењу рада органа који није формиран.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.11, предвиђено је унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима, у циљу остваривања координације државних органа, правосуђа и невладиног сектора у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела. У односу на ову активност, Државни извештај каже да је активност делимично реализована и наводи да је Врховни касациони суд одредио свог представника, судију Биљану Синановић, за чланицу Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима.

Међутим, евидентно је кашњење у области унапређења рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима. Савет већ дуже време не функционише, јер је у току процес именовања нових чланова. Процес именовања нових чланова Савета тече споро и тек предстоји спровођење низа активности, којима би се обезбедило унапређење рада овог органа, редовно састајање и покретање иницијатива. Како се ради о активностима које започињу именовањем чланова Савета - једноставном и једнократном активношћу, чињеница да то још увек није урађено, упућује на занемаривање ове тачке плана од стране Владе и дефинисаних носиоца активности.

3.6.2.12. Повећање примене васпитних налога и давање приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела

Оцена у Државном извештају: *Активности се успешно реализују.*

Наша оцена: *Активности се реализују, али у ограниченом обиму, који није довољан за процену стања.*

Кључно запажање: *Неуједначена примена предвиђених мера на територији Републике Србије*

Акционим планом у тачки 3.6.2.12. одређена је активност повећања примене васпитних налога и давања приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела у циљу њихове реинтеграције и смањења стопе рецидивизма.

Реализација овог циља планирана је кроз континуирани рад, почев од последњег квартала 2014. године, и то кроз дефинисање улоге органа старатељства као надлежног за организацију примене васпитних налога, уређење питања финансирања, унапређену примену алтернативних санкција, унапређење мере прикупљања података, спроведене уз увођење нових механизма за праћење.⁷

У односу на ову активност, Државни извештај садржи оцену да се активност успешно реализује и износи следеће информације:

У сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарством правде и Републичким заводом за социјалну заштиту, успостављено је пилотирање примене васпитних

⁷ Ради адекватног мерења повећања примене васпитних налога и давања приоритета ресторативном правосуђу, постављено је неколико индикатора резултата и то:

- проценат примене васпитних налога у укупном броју кривичних пријава за кривична дела учињена од стране малолетника (циљ: 15% до краја 2017. и 20% до 2020)
- регулисана улога система социјалне заштите, укључујући и органе старатељства кроз унапређење процедура везаних за органе старатељства
- регулисано је питање финансирања примене
- проценат примене посебних обавеза је повећан. Циљ: 25% до 2017. године.

налога у 4 града. То подразумева финансирање пружаоца услуге за рад са малолетницима, који су у сукобу са законом. У случају овог пилотирања надлежне су: невладине организације (у Београду), општинске установе за услуге социјалне заштите (у Крагујевцу), или Центри за социјални рад (у Новом Саду и Нишу). Укупно је упућено 276 малолетника за подршку у примени васпитних налога и 146 малолетника, којима је одређена посебна обавеза као део санкције. У складу са изграђеним стандардима и процедурама за примену васпитних налога, одржана је обука о значају примене васпитних налога за судије и тужиоце за територију Београдске апелације, а планиране су још три обуке. Шест обука за представнике Центара за социјални рад за припрему и писање налаза и мишљења за потребе судских органа, као и за значај примене васпитних налога, одржане су у највећим градовима.

Када је реч о броју примљених решења о примени васпитних налога и васпитних мера посебних обавеза у извештајном периоду, укупно је изречено 85 васпитних налога, и 76 васпитних мера посебних обавеза.

Такође, краћи рок за припрему налаза и мишљења је препоручен у обуци за израду налаза и мишљења (у делу који се односе на стандардизацију рокова за поступање у појединим фазама процеса). Ову обуку су похађали сви стручни радници Служби за децу и младе из ЦСР, укључених у имплементацију васпитних налога. Очекивало се да ће, након обуке, време за припрему и достављање налаза и мишљења постати краће. Овај индикатор је праћен током супервизијских посета и може се рећи да је дошло до позитивних промена у свим срединама у смислу да стручни радници улажу додатни напор да испоштују планирани рок од 15 дана. Републички завод, у циљу унапређења компетенција стручних радника у овој области, реализује обуку за водитеље случаја из ЦСР са територије читаве Републике. У извештајном периоду, обуке је завршило 67 стручних радника. Требало би нагласити да је од почетка 2016. године организовано 7 обука, са укупно 182 учесника из 45 Центара за социјални рад.

У извештајном периоду, у сарадњи са Правосудном академијом, организована је обука о значају примене васпитних налога за судије и тужиоце за територију Крагујевачке апелације, тако да су, закључно са овом обуком, одржане планиране обуке у све четири апелације.

Од почетка овог пројекта, посебан нагласак био је на делу спровођења васпитних налога, који је фокусиран директно на интервенције са дететом и породицом. У току досадашње реализације пројекта, уочена је тенденција пораста броја малолетника и њихових породица, укључених у различите активности подршке пружалаца услуга у све четири средине.

Центри за социјални рад наводе да је у извештајном периоду било 113 налаза и мишљења у којима се предлаже примена васпитних налога и 149 налаза и мишљења у којима се у све четири средине предлаже примена васпитних мера посебних обавеза. Наведени резултати говоре о сталном порасту броја налаза и мишљења, у којима се предлаже примена наведених мера, што указује да су стручни радници сензибилисани за примену диверзионих мера и оспособљени за њихову практичну примену.

Када је реч о броју примљених решења о примени васпитних налога и васпитних мера посебних обавеза, у периоду од 15. јула до 15. новембра, изречено је 77 васпитних налога и 123 васпитне мере посебних обавеза. У односу на претходни период, значајно је порастао број примљених решења о примени васпитних мера посебних обавеза, док је број решења о примени васпитних налога незнатно смањен.

Од почетка пројекта дошло је до смањења времена потребног за достављање налаза и мишљења. Време за достављање налаза и мишљења није уједначено у све четири средине и креће се у распону од 7 до 30 дана. У извештајном периоду није било промена у односу на претходни период, у коме су само стручни радници ЦСР Крагујевац, успели да у планираном року од 15 дана доставе налаз и мишљење. У другим Центрима још увек постоји простор за унапређење и скраћивање времена поступка.

У извештајном периоду настављен је рад на повећању примене васпитних налога, посебно у 4 највећа града, Београду, Нишу, Новом Саду и Крагујевцу, у којима је успостављено пилотирање васпитних налога у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарством правде и Републичким заводом за социјалну заштиту и уз подршку међународних и невладиних организација.

Наша је оцена да се рад на унапређењу ове области не спроводи систематски и уједначено у свим подручјима Републике

Србије. У том смислу, неопходно је укључити сва подручја у процес унапређења примене васпитних налога, а посебно подручја источне и југоисточне Србије, у којима скоро да нема примене овог института. Такође, потребно је континуирано радити на повећању мреже партнера и повећењу капацитета пружалаца услуга.

Извештај државе у овој области није у довољној мери јасан и не прати постављене индикаторе резултата. Оно што је јасно видљиво из Извештаја је да се континуирано радило у неколико важних области.

У сва четири града, Центрима за социјални рад и пружаоцима услуга, обезбеђена је супервизијска подршка ради адекватне примене стандарда и процедура за примену васпитних налога. Посебна пажња у извештајном периоду била је посвећена евалуацији споразума склопљених на локалном нивоу. **Резултати евалуације показују да постоји неуједначена пракса у овим срединама и у односу на закључени број споразума и у односу на квалитет сарадње, те да је потребно даље радити на проширивању мреже сарадника, посебно у Београду.**

У извештајном периоду реализован је низ обука о значају примене васпитних налога за судије, тужиоце и представнике Центара за социјални рад. У сарадњи са Правосудном академијом, организована је обука о значају примене васпитних налога за судије и тужиоце на територији Крагујевачке апелације, па су, закључно са овом обуком, одржане планиране обуке у све четири апелације. Организоване су и 4 обуке по акредитованом програму „Улога ЦСР и других пружалаца услуга социјалне заштите у примени васпитних налога“, које је похађало укупно 107 учесника из 25 Центара за социјални рад.

У овој фази пројекта, почела је израда Смерница за израду налаза и мишљења, која се у великој мери ослања и на стручну литературу и на нормативни оквир у овој области.

Извештаји Центара за социјални рад указују да постоји тренд пораста налаза и мишљења у којима се предлаже примена васпитних налога као и примена васпитне мере посебне обавезе.

Иако се у овом периоду континуирано радило на повећању капацитета професионалаца из Центара за социјални рад за смањење времена потребног за достављање налаза и мишљења, рок и даље није уједначен у све четири средине и креће се у распону од 7 до 30 дана.

3.6.2.14. Спровођење обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима.

Оцена у Државном извештају: *Активности се успешно реализује.*

Наша оцена: *Сагласна са оценом у државном извештају*

Акционим планом у тачки 3.6.2.14, одређена је активност спровођења обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката, који поступају у малолетничким предметима. Као индикатор резултата одређено је да све судије и тужиоци, који поступају у малолетничким предметима, буду лиценцирани за рад са малолетницима и да 30 полицијских службеника годишње прође сертификацију.

У односу на ову активност, Државни извештај садржи следеће информације:

„Активност се успешно реализује. Активности се реализују у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом. Све судије и тужиоци, који поступају у малолетничким предметима, лиценцирани су, у складу са Законом за поступање у малолетничким предметима. Лиценциран је и планирани број полицијских службеника и адвоката. Током 2016.године, одржано је пет семинара у две фазе, тако да је укупан број сертификованих учесника: 19 судија, 7 заменика јавних тужилаца и 149 адвоката. У овом извештајном периоду одржано је седам обука, укупно 11 у 2016. години. Током 2016. године сертификовано је 313 адвоката, 54 припадника МУП-а, 8 заменика јавних тужилаца, 30 судија и 43 судијска помоћника“.

Ова активност се у извештајном периоду реализује у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом. У овом извештајном периоду одржано је седам обука. Све судије и тужиоци, који поступају у малолетничким предметима лиценцирани су, у складу са Законом за поступање у малолетничким предметима.

3.6.2.15. Дефинисање практичних смерница за саслушање деце, заснованих на примерима добре праксе ЕУ земаља и обезбеђење услова за једнообразну примену мера заштите у циљу заштите деце жртава/сведока у кривичном поступку од секундарне виктимизације.

Оцена Државног извештаја: *Активност је у потпуности реализована.*

Наша оцена: *Сагласна је са оценом дајом у Државном извештају.*

Кључно запажање: *У овом моменту нису на располагању подаци који би указали на ефекте активности, активности су спроведене према плану.*

Како наводи Државни извештај, активност је реализована у оквиру пројекта „Унапређење права детета кроз јачање система правосуђа и социјалне заштите у Србији“, који спроводи УНИЦЕФ. Сачињене су смернице за саслушање деце на начин којим се спречава секундарна виктимизација и трауматизација детета у кривичном поступку. Такође, у оквиру истог пројекта, у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, основане су јединице за подршку деци у кривичном поступку, у циљу пружања подршке рањивим групама деце и њиховим породицама у вези са судским поступком.

У овом моменту нису јавно доступни подаци о ефектима спроведених акција, али остаје чињеница да су предвиђене активности спроведене.

3.6.2.16. Спровођење обука и информативних сесија о заштити деце жртава/сведока у кривичном поступку за полицијске службенике, јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, судије и запослене у Центрима за социјални рад и дистрибуција едукативног материјала у циљу избегавања секундарне виктимизације

Оцена Државног извештаја: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Сагласна у погледу реализација активности*

Кључно запажање: *Није могуће најавиши процену ефикаса у овом моменту.*

Државни извештај садржи податке о броју информативних сесија (91), које су одржане у свим вишим и основним судовима, у периоду од маја до новембра 2015. године, на тему заштите малолетног лица као оштећеног и сведока у кривичном поступку, којој су присуствовали судије и судијски помоћници, заменици јавних тужилаца и тужилачки помоћници, представници Центара за социјални рад и полиције. У инфосесијама укупно је учествовало 573 представника правосудних органа, 247 представника Центара за социјални рад, 166 представника полиције, као и 29 представника других институција. Дистрибуирани су лифлети и постери на дату тему, а израђене су Смернице за заштиту деце жртава у кривичним поступцима.

3.6.2.17. Ојачати кадровске капацитете Управе за извршење кривичних санкција у циљу унапређивања поступања према малолетницима и права малолетника кроз континуирану обуку службеника у свим заводским установама, где су смештени малолетни учиниоци кривичних дела

Оцена Државног извештаја: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Оцену није могуће дати, јер не постоји нићи један извор информација мимо Државног извештаја, који је могао да буде коришћен као алтернативни.*

Државни извештај наводи да се активност успешно реализује. Управа настоји да унапреди поступање према малолетним лицима кроз примену савремених метода рада и унапређење третмана. Континуирано се спроводе обуке за запослене из ове области у оквиру пројекта јачања капацитета за рад са малолетницима, који спроводи Управа, а средства је обезбедила Влада Норвешке. Израђени су приручници за обуку пенолошких васпитача и пенолошких инструктора за рад са малолетним починиоцима кривичних дела.

Осим информација датих у Државном извештају, не постоји документ на основу којег бисмо могли да дамо независну оцену.

3.6.2.19. Израда и примена специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела

Оцена у Државном извештају: *Активност је делимично реализована.*

Наша оцена: *Урађене су припреме за реализацију активности.*

Кључно запажање: *Мора се сачекати са првим конкретним активностим ради давања конкретније оцене наредика на овом пољу.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.19, одређена је активност израде и примене специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела. Као индикатор резултата, поред израде наведених програма, посматра се и њихова примена у свим заводским установама, где су смештени малолетни учиниоци кривичних дела.

У Државном извештају дају се следеће информације о активности: „Управа је предузела активности, да се у склопу твининг пројекта, којим ће се унапредити рад Центра за обуку и стручно усавршавање запослених, омогући шира примена специјализованих програма, што је значајно за третман свих осуђених лица, а нарочито малолетних, који спадају у посебно рањиву категорију...“.

У извештајном периоду, Управа за извршење кривичних санкција је, како се види, предузела неке активности са циљем унапређења рада Центра за обуку и стручно усавршавање запослених, које можемо назвати припремним. Међутим, конкретан рад на унапређењу рада Центра за обуку за ширу примену специјализованих програма није започет. У том смислу, можемо да закључимо да је учињена припрема за активности која је предвиђена овом тачком плана.

3.6.2.20. Унапредити заштиту деце у грађанским и управним судским поступцима кроз уједначавање судске праксе у погледу примене права детета да изрази своје мишљење и права да се то мишљење узме у обзир у судском поступку.

Оцена у Државном извештају: *Активности се успешно спроводе.*

Наша оцена: *Активности, које су описане у Извештају, нису довољне да би се могло оценили да ли се успешно спроводе.*

Кључно запажање: *Објављивање пресуда од стране Врховног касационог суда не може као једина активност довести до уједначавања праксе.*

Време реализације ове активности било је од I квартала 2016. до IV квартала 2017. године.

Државни извештај упућује да се активност успешно реализује, на основу чињенице да Врховни касациони суд на својој интернет страници, у бази судске праксе, објављује све одлуке које се односе на примену права детета да изрази своје мишљење.

Врховни Касациони суд објављује своје одлуке како је наведено, ипак, може се поставити питање у којој мери објављивање одлука, без других активности, може да доведе до уједначавања судске праксе. У овом смислу, треба узети у обзир да је право да се изрази своје мишљење процесно право, тако да би одлуке Врховног касационог суда биле уједначавајуће уколико би ВКС ценио у свакој пресуди да ли је дете саслушано у складу са законом. Како кршење права детета да изрази своје мишљење нема карактер битне повреде одредаба парничног поступка, то суд не води рачуна по службеној дужности, тако да би у овом смислу биле релевантне само оне одлуке, које су донете на основу позивања странке да дететово право да изрази своје мишљење није поштовано.

Прегледом судске праксе по кључним речима, утврђује се да Врховни касациони суд није донео нити једну одлуку о

праву детета на изражавање мишљења. Ипак, постоје одлуке у којима суд доноси одлуку базирану искључиво на ставу (израженом мишљењу) детета. Као пример, навешћемо одлуку Рев. 26/2017 од 19.01.2017. године, а којом је ВКС донео одлуку, којом се ПРЕИНАЧУЈЕ пресуда Апелационог суда у Београду, број Гж2 681/16 од 14.09.2016. године, тако што се одбија жалба тужиље и ПОТВРЂУЈЕ пресуда Првог основног суда у Београду, број П2 1962/15 од 21.03.2016. године у другом и трећем ставу изреке, којим је усвојен противтужбени захтев тужене Б.Б, па се у потпуности прекида одржавање личних односа малолетног лица Б.Б. са мајком А.А. Ова одлука је значајна, јер је у целини базирана на израђеном ставу малолетног лица Б.Б. Суд образлаже зашто је то у њеном најбољем интересу. У самој одлуци презентован је и начин на који је малолетна Б.Б. исказала своје мишљење, тако да ова одлука може бити добра смерница поступајућим судијама.

Чини се, ипак, да је потребно предузети додатне мере ради уједначавања судске праксе, које су уобичајене у судској материји - кроз саветовања, односно кроз правна схватања, ставове и закључке Врховног касационог суда, да би се могло закључити да се предвиђене активности успешно спроводе.

Такође, у извештајном периоду није спровођена евалуација рада судова, нити анализа судске праксе како би се утврдило да ли је објављивањем судске праксе постигнут напредак у уједначењу судске праксе у овој области и у којој мери.

3.6.2.21. Увођење посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици

Оцена дата у Државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *У великој мери смо сагласни са оценом датом у Државном извештају.*

Кључно запажање: *Развијени ресурс се не користи у очекиваној мери, што упућује да је потребно радити на даљој промоцији ове услуге/ресурса.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.21, одређена је активност увођења посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици, које се пружају у оквиру службе подршке за заштиту жртава, успостављене у четири резиденцијалне установе у трансформацији. Постављени индикатор резултата за ову активност представља увођење и јасно програмско дефинисање посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру центара за подршку породици и услуга.

Државни извештај наводи да су успостављене четири јединице за заштиту деце жртава или сведока у кривичним поступцима у оквиру 4 дома у трансформацији. Оне су обучене од стране Загребачке поликлинике за заштиту деце од злостављања и то: за припрему детета и родитеља за процес суђења, за подршку током давања исказа, за спровођење форензичког интервјуа и за пружање посттрауматског саветовања након суђења. Пружаоци су опремљени мобилном опремом за снимање исказа и обезбеђено им је превозно средство како би могли да пружају подршку у свим општинама у оквиру својих региона. **Та услуга се слабо користи, тако да ће у наредном периоду бити већи акценат на представљању ове услуге и развој свести о значају заштите детета од секундарне виктимизације, као и о значају квалитетне процедуре у узимању исказа у циљу повећања ефикасности судског поступка и**

избегавања потребе за вишеструким саслушањем детета. До сада је услуга коришћена у 18 случајева, од којих су неки били везани за подршку у вођењу форензичког интервјуа, а други за припрему детета за судски поступак.

У извештајном периоду предузет је низ активности како је описано, међутим, чињеница да је до сада ова услуга коришћена у 18 случајева, указује да се она не користи у довољној мери и да је неопходно радити на повећању свести о важности спречавања секундарне виктимизације детета жртве/сведока у кривичном поступку, као и да се повећају капацитети професионалаца, укључених у поступак за узимање квалитетних исказа током судског поступка ради избегавања вишеструког саслушања детета.

Осврћ на тачке АП 23, које могу бити од значаја за малолетнике у оквиру кривично-правног система

У другим деловима АП 23, предвиђене су сродне активности, па овај извештај садржи осврт и на њих. Акционим планом у тачки 3.3.1.11 и тачки 3.1.1.12, одређена је активност спровођења обуке запослених за примену специјализованих програма третмана за осуђена лица и осетљиве категорије осуђених лица (малолетнике, ментално оболела лица, зависнике, жене, особе са посебним потребама, стара лица) у циљу њихове успешне реинтеграције. Постављени индикатор резултата за ову активност су реализоване обуке и унапређено знање и вештине запослених у Управи за извршење кривичних санкција за примену специјализованих програма третмана за осуђена лица и осетљиве категорије осуђених лица (малолетнике, ментално оболела лица, зависнике, жене, особе са посебним потребама, стара лица) у циљу њихове успешне реинтеграције. Ова активност је током извештајног периода делимично реализована. У извештајном периоду, у циљу реализације ове активности, спроведен је тренинг за запослене за примену специјализованих програма за малолетне преступнике. Такође, израђени су приручници за обуку пенолошких васпитача и пенолошких инструктора. У наредном периоду, планирано је спровођење обука за тренере: запослене у служби за третман за спровођење специјализованих програма третмана за осуђена лица, као и за посебно осетљиве категорије осуђених лица.

Акционим планом у тачки 3.5.2.21, одређена је активност спровођења обука за јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, полицијске службенике и репрезентативна удружења новинара, у погледу спречавања цурења информација о текућим или планираним кривичним истрагама и спречавања цурења осетљивих података о жртвама и деци. Ова активност се континуирано реализује. Семинари о примени етичког кодекса за судије и тужиоце се редовно одржавају у оквиру програма сталне и почетне обуке У извештајном периоду одржано је 6 једнодневних радионица, 3 за судијску (учесници су судије са подручја београдске, новосадске и крагујевачке апелације) и 3 за тужилачку етику (учесници су тужиоци са подручја београдске, новосадске и крагујевачке апелације). Такође је планирана и по једна обука за судије и јавне тужиоце нишке апелације. Одржана је и дводневна радионица (први дан судијска и други дан тужилачка етика, за полазнике 5. генерације ПА) – почетна обука. Ова обука је спроведена за укупно 204 учесника.

У извештајном периоду настављен је континуирани рад у области малолетничког правосуђа, у делу који се односи на спровођење програма обука за професионалце који раде у овој у области. Обуке су углавном биле усмерене на повећање капацитета професионалаца за примену васпитних налога и ресторативног правосуђа, спречавање цурења информација и примену специјализованих програма третмана. **Међутим, постављени индикатори резултата у свим активностима, које се односе на обуке професионалаца, усмерени су у правцу мерења броја реализованих обука, али не и мерења постигнутог, односно повећаног нивоа знања и капацитета професионалаца, укључених у обуке за примену нових знања.**

Имајући у виду препоруке Комитета за права детета и препоруке Универзалног периодичног прегледа, важно је напоменути да је, ради усклађивања система малолетничког правосуђа са међународним стандардима и даљи рад у области ресторативног правосуђа, потребно додатно интензивирати рад и на имплементацији прописаних законских одредаба у пракси. Ово је важно, посебно имајући у виду да се неки институти и након више од десет година доношења Закона не примењују, јер још увек не постоје услови за примену прописаних института у пракси (васпитне мере појачаног надзора у другој породици, мере

појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитање и образовање малолетника и мере упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање, као и алтернативе притвору). Такође, потребно је реализовати и активности који би биле усмерене на развијање и јачање превентивних програма.

3.6.2.22. Унапређење праксе за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа „најбољег интереса детета“ у грађанском поступку.

Оцена у Државном извештају: *Успешно се сироводе активности.*

Наша оцена: *Активности постоје, али нису довољне за унапређење праксе.*

Кључно запажање: *Најбољи интерес деце, као правно начело, не може се мерити квантитативним показатељима.*

Процена успешности реализације ових активности у Државном извештају је позитивна. Ипак, Извештај даје опис важних активности, али те активности само посредно могу имати утицај на постављени циљ, тј. представљају наведену активност. Наиме, објашњава се да је „фокус стављен на промоцију права детета да изрази своје мишљење и да се то мишљење узме у обзир током поступка, путем развијања специфичних смерница у складу са релевантним међународним и европским стандардима. Радна група је развила Смернице за учешће деце у свим грађанским поступцима. Смернице су одштапане и дистрибуиране свим судовима који поступају у парничном поступку, као и свим Центрима за социјални рад“.

Следећа: „Врховни касациони суд указао је Министарству правде РС и Високом савету судства на потребу да се изради јединствени образац извештаја за првостепене судове, који би се уградио у апликације за управљање предметима и који би омогућио евидентирање свих грађанских предмета, у којима се као учесници

појављују деца, са посебним упитом о најбољем интересу детета ”.

Извештај не садржи податак докле се стигло са унапређењем праксе за вођење података о деци у грађанским судским поступцима, тј. у реализацији препоруке Врховног касационог суда. Осврнућемо се стога (у недостатку података о активности) на садржину саме активности, као и на препоруке и покушати да оценимо њене домете, уколико буде реализована. **Најпре, праћење деце у судским поступцима је важан индикатор правде по мери детета. Сет индикатора, који буде развијен у обрасцима, тј. апликацији, свакако ће бити добродошао и требало би да дугорочно унапреди систем. Ипак, није сасвим јасан циљ увођења посебног упита о најбољем интересу детета у апликације за евидентирање предмета. Како се све судске одлуке, које се тичу детета, према закону морају донети у најбољем интересу детета, намеће се питање да ли је одлука донета у најбољем интересу детета не би кроз одговоре дало податак који се може употребити за даље планирање у унапређењу система. Свако друго бележење садржине или елемената, на основу којих је одлучивано у предмету, може да се ради само кроз упитнике и не може бити уграђено у апликацију за вођење предмета. Наиме, бележење квалитативних података подразумева рад судије (односно судског приправника или помоћника), док евиденцију предмета воде административни радници у судовима, тзв. референти у електронској апликацији.**

Стога, чинило би се целисходним да се у оквиру ове тачке поново размотри шта је био очекивани ефекат/резултат (који није иницијално јасно постављен), те да се онда, на основу тога и до сада обављених активности, коригује даљи рад у оквиру ове тачке ка том јасније дефинисаном ефекту (циљу) активности.

3.6.2.23 до 3.6.2.27. Унапређење система заштите деце од злостављања и занемаривања, односно насиља

У овом делу дат је заједнички осврт на тачке које се тичу унапређења овог система.

Оцена у Државном извештају: *Нема оцене у Државном извештају.*

Наша оцена: *Нема најрејка, један део активности тек предстоји.*

Кључно запажње: *Активности на изради стратегије тек предстоје.*

Сачинили смо јединствен осврт на тачке од 3.6.2.23 до 3.6.2.27. Наведене тачке тичу се унапређења система заштите деце од злостављања и занемаривања, односно насиља. У овом делу предвиђено је усвајање нове стратегије, акционог плана за њено спровођење, те унапређење Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања и усвајање посебних протокола у областима: - поступања правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања; -заштите деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања; - поступања полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања; - система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања; -заштите деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно - васпитним установама.

Државни извештај не садржи информације о овим тачкама. Разлог је у чињеници да активности на овом плану није било, али главни низ активности тек предстоји.

Најновије информације у овој области су да је у јуну 2017. године, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања формирало Радну групу за израду Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег акционог плана, имајући у виду да је претходна Стратегија из 2008. године истекла 2015. године, као и да је Акционим планом за Поглавље 23, предвиђено више

активности у тачкама 3.6.2.23, 3.6.2.24 и 3.6.2.25, у вези са наведеним стратешким документом са роком од трећег квартала 2017. до првог квартала 2018. године. У том смислу, задаци Радне групе су:

- анализа постигнутих резултата и идентификација препрека у спровођењу Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља (2008-2015);

- израда новог вишегодишњег стратешког оквира за превенцију и заштиту деце од насиља;

- израда Акционог плана за нову вишегодишњу Националну стратегију за превенцију и заштиту деце од насиља са надзорним механизмом за ефикасан надзор над спровођењем Стратегије.

Иако Радна група до сада није одржала састанак, у циљу подршке реализацији наведене активности, Удружење за подршку и инклузију ХЕЛП НЕТ, почетком јула 2017. године, планирало је организовање радионице за чланове Радне групе за израду Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег акционог плана.

Такође, Посебна радна група Министарства здравља, за праћење спровођења Посебног протокола система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања, припремила је текст новог протокола. Између осталог, посебан изазов ревизије свих протокола биће усклађивање већ усвојених правила поступања са Законом о заштити од насиља у породици, који је почео да се примењује у јуну 2017, а који по неколико правила није компатибилан са протоколима. Овим Законом ставља се акценат на кривично гоњење починилаца, док подршка и заштита детета, код мање очигледних облика насиља у породици, остају изван фокуса. **Такође, овај Закон уређује само насиље када се оно догоди у породици, а не и увек и у свим срединама, што би било повољније решење са аспекта права детета.**

**3.6.2.28. Успостављање механизма за решавање случајева
нестале новорођенчади из породиштва – а у вези са
пресудом Зорица Јовановић против Србије (представка бр.
21794/08 како би се омогућило свим родитељима у сличним
ситуацијама да добију одговарајуће одговоре и накнаду)**

*Оцена у последњем Државном извештају: Активност је тошво у
позицији реализована.*

Наша оцена: *Нисмо сагласни са дашом оценом реализације.*

Кључно запажање: *Предлог Закона није у складу са очекиваним
ефектима и суштинном пресуде Европског суда за људска права.*

Државни извештај наводи да је, поступајући у складу са мерама које су Републици Србији наложене пресудом Европског суда за људска права у предмету Зорице Јовановић, Министарство правде, Министарство унутрашњих послова и Министарство здравља, предузела су низ активности на изналажењу начина за спровођење поступка на утврђивању чињеница у вези са судбином деце, за коју се сумња да су нестала у породиштима у Републици Србији и заузела су став да се спровођење горе поменутог поступка, уреди путем доношења посебног закона, а што је и препорука Европског суда за људска права. Радна група је припремила Нацрт закона, организована је јавна расправа и очекује се усвајање закона у наредном периоду.

У наведеном предмету, суд је обавезао Републику Србију да у року од једне године, од дана правоснажности пресуде, уради наложено. Ипак, од тада су прошле 4 године. На дневном реду Народне скупштине се већ дуже време налази Предлог закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце, за коју се сумња да су нестала из породиштва у Републици Србији. Међутим, при изради овог Предлога нису узети у обзир ставови родитељских удружења, а акценат у законском решењу није на утврђивању истине о несталим бебама, већ на финансијском обештећењу родитеља, што није у складу са пресудом Европског суда.

Инклузивно образовање и заштита од дискриминације

3.8.2.13, 3.8.2.14. и 3.8.2.15 Педагошки асистенти

Оцена у Државном извештају: *Недовољан најредак*

Наша оцена: *Недовољан најредак*

Кључно запажање: *Све предвиђене активности касне у тој мери да то постојаје једино кључно запажање.*

Наведеним повезаним тачкама предвиђено је следеће:

Уредити радни статус 175 педагошких асистената, који су окончали акредитовани образовни модул и имају сертификате Центра за целоживотно учење Универзитета у Крагујевцу на одржив начин, кроз систематизовање позиције педагошких асистената и унос у свеобухватни каталог занимања, у складу са договором са Министарством финансија (до краја 2016).

Предвиђено је и:

- даље ширење мреже педагошких асистената на основу аналитичке студије потреба изведене од стране надлежних државних органа. Аналитичка студија требало је да буде урађена у I кварталу 2017. године. Ширење мреже предвиђено је почев од трећег квартала 2017. године;
- усвајање подзаконског акта, којим ће се прецизирати делокруг рада са конкретним задацима, стандардима квалитета рада, наставак изградње капацитета педагошких асистената, као и прецизирати уговорни модалитет.

Из последњег Државног извештаја видимо да, на пољу подршке у настави деци из угрожених група, није учињен напредак. Радни статус педагошких асистената није регулисан. Разлози за ово кашњење налазе се у чињеници да није донет Правилник о програму обуке за педагошке асистенте, који је према Акционом плану требало усвојити до краја 2016. године. Држава наводи да су урађене неопходне анализе и да постоје

неопходни подаци за израду овог подзаконског акта и да је у току формирање радне групе, која ће се бавити његовом израдом. Такође, није израђена ни аналитичка студија, која треба да да оквир за даље ширење мреже педагошких асистената, тако да је очекивано да ширење мреже неће почети од трећег квартала 2017. године како је планирано.

Држава наводи да се подаци за аналитичку студију прикупљају, али без навођења о којим подацима је реч и када се може очекивати завршетак овог процеса.

Практично, на овом пољу није учињен никакав напредак у последњој години, односно од почетка реализације Акционог плана. Овим је држава Србија пропустила да обезбеди додатну подршку у настави деци којој је та подршка неопходна и тиме значајно одступила од преузетих међународних обавеза, преузетих, не само у процесу придруживања Србије ЕУ, већ и према Комитету за права детета. У последњим Закључним запажањима⁸, Комитет је захтевао од државе Србије да предузме различите мере, укључујући ангажовање финансијских, људских и других ресурса, којима ће обезбедити једнак квалитет образовања и приступ образовном систему за сву децу, са посебном пажњом на осигурање ових права за децу Роме, децу са сметњама у развоју и друге групе којима је потребна додатна подршка у настави. Комитет даје и врло конкретну препоруку, која се односи управо на педагошке асистенте, упућујући државу да „обучи и ангажује посебне професионалце, који ће пружати индивидуалну подршку у настави“ деци, којој је тај вид подршке неопходан.

8 Concluding Observations on Combined Second and Third Period Report of Serbia, Committee on the Rights of a Child, Geneva, February 2017

3.8.2.16. Израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању

Оцена у Државном извештају: *Активности се реализују.*

Наша оцена: *Активности су делимично реализоване.*

Кључно запажање: *Постоји значајно кашњење у спровођењу активности, свих осим оне стројо формалне - доношења Правилника о препознавању дискриминације у образовању.*

Овом тачком планирано је:

- израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању, усмереног на превенцију дискриминације и сегрегације националних мањина у образовању и спровођење мера за десегрегацију и у разредима и на нивоу школа;
- мониторинг над имплементацијом кроз развој Протокола о одговору на дискриминацију у образовању.

Рок за доношење Правилника: IV квартал 2015.

Рок за креирање и спровођење мера за десегрегацију: IV квартал 2016. године.

Република Србија усвојила је „Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања” у фебруару 2016. године. Правилник је усвојен са малим закашњењем, у односу на Акциони план. Ово је свакако значајан системски корак у борби против дискриминације у образовном систему, јер Правилник пружа свеобухватан приступ у препознавању дискриминације. Овај, правно обавезујући акт, достављен је на примену свим образовним институцијама и његово правно дејство је ступило на снагу.

За постизање резултата у пракси, само усвајање Правилника није довољно, јер запослени у образовном систему немају

довољно знања, вештина и искуства у његовој примени, тако да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја планирало низ мера које би помогле запосленима да га ефикасно примењују.

Планирана је израда Упутства за примену Правилника, које ће дефинисати и мере за десегрегацију, а у сарадњи са УНИЦЕФ-ом и на основу њиховог „Приручника за превенцију сегрегације – развој инклузивних уписних политика и десегрегацију школа и одељења“. Након усвајања Упутства, планиране су и друге мере, којима се жели додатно подржати процес превенције и елиминације свих облика дискриминације, укључујући и израду приручника за наставнике, родитеље и децу, као и обуке наставника, школских управа, просветних саветника и инспектора. Поред овога, планирано је и успостављање мониторинга над имплементацијом антидискриминационих и десегрегационих мера, кроз усвајање Протокола о одговору на дискриминацију у образовању. За потребе реализације ових мера, успостављена је Радна група, која је одржала две од три планиране радионице у првом кварталу 2017. године, али још увек без коначних резултата.

Упутство још увек није донето, па тако ни мере за десегрегацију, што је по Акционом плану требало бити урађено до краја 2016. године. Акционим планом је до тог рока предвиђена и примена тих мера у пракси. Имајући ово у виду, Република Србија значајно одступа од имплементације Акционог плана у превенцији и елиминацији дискриминације у образовном систему, дефинисаним тачком 3.8.2.16, што представља озбиљан проблем, имајући у виду важност теме која је у питању, напоре које је неопходно учинити уз релативно скромне ресурсе којима се располаже. Програм обука запослених у образовању још увек није дефинисан, па тако нису реализоване ни планиране обуке. Планирани приручници за наставнике, родитеље и децу још увек нису израђени. Сходно овоме, изостало је и успостављање мониторинга, односно усвајање Протокола о одговору на дискриминацију у образовању. Ово су и разлози због којих, свакако позитиван корак у вези са усвајањем Правилника, још увек није дао практичне резултате у превенцији и елиминацији дискриминације у образовном систему. Потврду овога дао је и

Комитет за права детета у својим последњим Закључним запажањима, где је констатовао значајна одступања од међународних стандарда у заштити деце од дискриминације и дао велики број важних препорука за унапређење стања у Републици Србији.

Један од разлога због којег Република Србија бележи значајно кашњење у имплементацији овог дела Акционог плана за поглавље 23, јесте у томе што се постојећи ресурси не користе довољно, као ни резултати и искуства која већ постоје. Организације цивилног друштва биле су веома активне на пољу превенције дискриминације у претходном периоду, тако да су настали бројни инструменти за праћење, програми обука, приручници које је могуће применити релативно лако и брзо – свакако много ефикасније него развијати нове. Ослањање на те ресурсе убрзало би имплементацију Акционог плана по овом питању. Сарадња успостављена са УНИЦЕФ-ом је свакако значајна и позитивна, али очигледно и недовољна да се прати планирани временски оквир. Радна група сачињена је искључиво од представника министарстава и других државних органа и тела, али не и од представника организација цивилног друштва. Недостатак координације са цивилним сектором је очигледан. На пример, организација Ужички центар за права детета израдила је инструмент⁹ за праћење остварености права детета у образовном систему, који значајан сегмент овог документа посвећује дефинисању мера којима се на системском нивоу, али и на нивоу школа, осигурава ефикасна превенција и елиминација свих облика дискриминације и сегрегације. Такође, иста организација развила је и акредитовала одговарајући програм обуке наставника на препознавању и поступању у случајевима дискриминације. Коришћењем овог инструмента, или евентуално његовом минималном адаптацијом, може се врло брзо доћи до креирања Упутства. Применом већ дефинисаног програма обуке, било је могуће реализовати велики број обука које су планиране. Министарство просвете, науке и технолошког развоја упознато је са овим инструментом и дало је позитивно мишљење.

Укључивање, односно проширење Радне групе, које би укључило и представнике организација цивилног друштва, као и приступ који

9 Индикатори остварености права детета у образовном систему, Ужички центар за права детета, Ужице, 2013.

би укључио коришћење већ постигнутих резултата, искустава и знања, значајно би ојачао капацитете Радне групе и убрзао рад на имплементацији мера планираних Акционим планом. Овим би се значајно могло смањити заостајање у реализацији Акционог плана и осигурати рационалније и ефикасније коришћење ресурса.

3.8.2.17. Олакшан упис деце из Ромске популације у средње школе

Оцена у Државном извештају: *Активност је реализована.*

Наша оцена: *Формално, активност јесте испуњена.*

Кључно запажање: *Усвојени правилник „Правилник о мерилима и поступку за упис ромских ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности“ има озбиљан формални недостатак који би требало оклонити.*

Планирана активност обухватала је усвајање правилника о упису ромских ученика у средње школе кроз мере афирмативне акције, дефинисање модалитета мониторинга ефеката мера афирмативне акције на образовање Рома. Планирано време реализације било је крај 2015. године.

У фебруару 2016. године, усвојен је „Правилник о мерилима и поступку за упис ромских ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности“. Правилник је усвојен са малим закашњењем у односу на планирани рок, али ово није негативно утицало на коришћење права из овог правилника, јер су школе успеле да испоштују рок о достављању података о деци која желе да користе предвиђене афирмативне мере, према подацима из Извештаја Савета за спровођење Акционог плана за поглавље 23. **Усвајање**

Правилника свакако представља позитиван развој, када је у питању осигурање пуне равноправности деце ромске националне мањине.

Правилник предвиђа само једну афирмативну меру која подразумева увећавање броја освојених бодова, неопходних за упис у средњу школу, за 30, односно 35%, бодова који им недостаје до максималних 100 бодова. На овај начин помаже се деци ромске националности да лакше упишу средњу школу, односно жељену средњу школу. Правилник предвиђа и обавезу школа (и Националног савета Рома) да дају родитељима и/или старатељима одговарајуће информације већ током завршних година основне школе, о могућностима уписа у средње школе, укључујући и информацију о овој афирмативној мери.

Формално, држава Србија је испунила предвиђену меру дефинисану тачком 3.8.2.17. Акционог плана за поглавље 23, што је и констатовала у свом Извештају 1/2014.

Ипак, сам Правилник има недостатака које је неопходно исправити. Први је процедуралне природе. Наиме, Правилник прописује обавезу родитеља/старатеља да се пријаве школи за коришћење права на ову афирмативну меру, уз дефинисане рокове за пријаву. Афирмативна мера се не примењује аутоматски, већ је пријава обавезан предуслов коришћења мере. Овим се доводи у питање остваривање права на афирмативну меру свој ромској деци, већ је оно осигурано само за ону ромску децу која се пријаве. Практично, држава као носилац одговорности за осигурање ове афирмативне мере и равноправности, пренела је ову обавезу на уживаоца права, јер је сада одговорност за уживање афирмативне мере стављена пред дете, односно родитеља или старатеља, што је у супротности са основном идејом осигурања равноправности, односно принципима људских права. Дакле, дете које се не пријави, нема право на афирмативну меру, а држава нема обавезу да јој омогући уживање тог права. Правилник је неопходно изменити, тако што ће се одговорност за достављање података Министарству о деци, која имају право на коришћење афирмативне мере, пренети на школу. Школа би имала обавезу да сачини листу ученика, који имају право на афирмативну меру и да консултује децу, односно њихове родитеље/старатеље о томе да ли желе да искористе ово право.

Школа би, дакле, имала обавезу да све ученике упозна са овом мером, а онда би се они, који су заинтересовани, изјаснили о својој националној припадности и да ли желе да користе меру. Све три активности школа би била дужна да активно спроведе.

Друго питање је суштинског карактера, односно оно залази у сам предмет осигурања равноправности. Имајући у виду да Правилник прописује само једну афирмативну меру за упис, поставља се питање да ли је то довољно да се осигура пуна равноправност ромске деце при упису у средње школе. Одговор на ово питање није једноставан и захтева детаљну анализу примене овог Правилника, те је неопходно успоставити ефикасан мониторинг и редовну периодичну евалуацију примене Правилника, која ће бити заснована на партиципативном приступу, односно, која ће уважити виђења и ставове ромске деце, њихових родитеља/старатеља о томе колико им је ова мера помогла при упису у средњу школу. У складу са овим, неопходно је извршити допуну Правилника одредбом која ће обавезати школу да изврши евалуацију примене афирмативне мере, уз обавезно учешће деце и родитеља у том процесу, а на основу којих ће се предлагати друге афирмативне мере.

3.8.2.18. и 3.8.2.19. Превенција раног напуштања образовног система

Оцена у Државном извештају: *Активности су у потпуности реализоване.*

Наша оцена: *Формално, активности су реализоване.*

Кључно запажање: *Поново је активност планирана као модел, конципирање, без јасног плана њеног трансфера у реалан живот корисника, иако да је реализована, али се оставља питање и да ли ће остварити жељени ефекат. То у овом моменту не може бити процењено.*

Тачке 3.8.2.18 и 3.8.2.19 АП 23 имају сродан циљ - превенцију раног напуштања образовног система, па су обрађене у јединственој анализи. Ове две тачке планирају следеће активности:

- Спровођење истраживања и анализе узрока раног напуштања система образовања и формулисање мера системске подршке на нивоу школе и на нивоу јединица локалне самоуправе, на основу налаза и препорука из анализе и накнадно пилотирање и промоцију мера системске подршке, у циљу подршке образовању ромске деце на локалном нивоу и на нивоу школе.

Прва активност била је планирана за спровођење, већим делом, у 2016. години, а друга је наставак прве и потребно је да се оконча до краја 2017. године.

Према последњем Државном извештају, наводи се да је ова активност успешно реализована у потпуности. У оквиру пројекта „Спречавање осипања ученика из образовног система Републике Србије“, који је реализовао Центар за образовне политике у партнерству са УНИЦЕФ-ом и Министарством просвете, науке и технолошког развоја, урађена је „Студија о ефектима мера превенције и интервенције за спречавање осипања ученика из образовног система Републике Србије“, која је приказала резултате евалуације ефикасности примене Модела за спречавање осипања ученика, праксу школа у вези са спровођењем мера за спречавање осипања ученика из образовног система, али и анализу узрока и природе феномена раног напуштања школовања. Резултати, предочени овом Студијом, показали су да развијени Модел, пилотиран у 10 школа, значајно доприноси смањењу стопе раног напуштања образовног система, као и стопе изостајања са наставе. Подаци прикупљени путем фокус група са децом, наставницима и родитељима о узроцима и другим аспектима раног напуштања школовања, који су представљени овом Студијом, дале су квалитетан и поуздан основ за планирање мера системске подршке деци.

Развијеним Моделом дефинисане су и мере подршке деци, дате у три компоненте, и то систем за рану идентификацију и реаговање, који укључује активности на нивоу школе, али и локалне заједнице, мере превенције и интервенције на нивоу школе, као и мере за јачање капацитета школе за примену мера.

Међутим, кључни изазов представља трансфер овог Модела на целокупни образовни систем. Иако се у Извештају говори о „плану за имплементацију успешно спроведених мера у 10 пилот школа у читав образовни систем“, та активност није планирана Акционим планом, те сходно томе не постоје ни рокови, ни обезбеђен буџет, којим би се та активност подржала. Сходно овоме, неопходно је планирати активност успостављања мера системске подршке превенцији и спречавању раног напуштања школовања на нивоу образовног система и одредити значајна буџетска средства за реализацију тог плана. Без ове активности, није могуће остварити значајан напредак на пољу смањења стопе раног напуштања образовног система и изостајања са наставе.

3.8.2.22. и 3.8.2.24. Унапређење образовног статуса Рома

Оцена у Државном извештају: *Активности се реализује.*

Наша оцена: *Активности нама системски карактер (већ пројекти) и не реализује се праћење као гео активности.*

Кључно запажање: *Поново је присутан формализовани, а не системски приступ. Оштри је утисак да се АП посматра као пројекти који је ограниченог трајања, а тај утисак је у овој мачки појачан.*

Унапређење образовног статуса Рома предвиђено је да се одвија на основу боље сарадње између постојећих механизма кроз:

- пружање подршке за упис Рома у школе и спречавање раног напуштања школе кроз програм стипендија за ученике средњих школа са просечном оценом вишом од 2.5;
- обезбеђење општег уписа ромске деце у редовне школе и припремни предшколски програм ;
- праћење примене активности и указивање на потенцијалне недостатке у систему.

У Државном извештају се наводи да се програм стипендија за децу Роме реализује кроз пројекат ИПА 2012 – ТАПИ и кроз издвајања из буџета Републике Србије и то кроз месечне стипендије у износима од 3.900 до 5.400 динара. Укупан број деце, који је остварио право на стипендију је 696, што је изузетно скроман број у односу на укупну ромску популацију и број деце Рома. Имајући у виду да је од овог броја, њих 520, стипендију примило из средстава пројекта, односно из извора који није сталан, долазимо до податка да је само 176 ученика Рома примило стипендију кроз одрживи, системски приступ, односно из буџета Републике Србије. Такође, приметно је да се држава превише ослања на међународне изворе/пројекте за финансирање стипендија, односно изворе који нису системски, док уједно планира смањење броја стипендија из буџета Србије за 2017. годину на око 150. Овај приступ свакако не води успостављању системског, одрживог начина финансирања овог вида подршке ромским ученицима.

Поред овога, критеријум за остваривање права на стипендију из буџета Републике Србије је школски успех, односно право на њу имају само деца Роми са одличним успехом, што је потпуно ирелевантно са становишта пружања подршке у циљу раног напуштања школовања. На овај начин не обезбеђује се адекватна подршка и не доприноси се смањењу раног напуштања школовања, што је основни циљ ове мере.

Неопходно је извршити промене у начину и критеријумима за доделу стипендија за децу Роме, који ће уважити социјални статус детета, као и његове/њене индивидулане потребе за подршком. Такође, буџетом Републике Србије неопходно је планирати већи износ средстава, који ће омогућити стипендирање већег броја деце. Потребно је увести и друге, нематеријалне видове подршке, и то кроз ослобађање плаћања других трошкова и укидање „скривених трошкова“ образовања, које је препоручио и Комитет за права детета.

Као додатни вид афирмативних мера, Србија је ангажовала 200 ментора, професора средњих школа, који пружају помоћ и подршку деци Ромима у области наставе и ваннаставних активности. Ефекти ове мере нису предочени у Извештају, као ни информације о успостављеном систему праћења примене ових афирмативних мера, иако је Република Србија била у обавези да тај систем успостави.

3.8.2.20. Рани развој и образовање

Оцена из Државног извештаја: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Активност није реализована.*

Кључно запажање: *Приступ проблему сасвим је појрешан. Поново се активности посматрају као додашне, привремене, а не оне које треба да доведу до резултата да се унапреду рано образовање од тачке интервенције за будуће време.*

Оно што је планирано да се оствари према овој тачки плана је: Даље јачање раног образовања деце од 3 до 5 година кроз систем подршке усмерен ка деци, а не институцијама, који је успостављен кроз:

- подршку развојним програмима за помоћ у раном детињству;
- увођење интегративних, специјализованих и додатних програма у предшколско образовање;
- омогућавање активне инклузије већег броја ромске деце и родитеља у развојне програме за помоћ у раном детињству.

Интензивно, ове активности требало је да се одвијају до 2017. године.

У Извештају се наводи да се „активност успешно реализује“, иако се констатује да „у досадашњем периоду није остварен напредак“ у погледу повећања обухвата деце Рома предшколским васпитањем и образовањем. Извештај наводи велики број реализованих активности припремног карактера, али не и оне које директно доприносе остваривању постављеног циља. Приметно је да се држава у овом сегменту ослања на средства и пројекте од међународних институција и домаћих организација цивилног друштва, без јасних системских решења која су неопходна за одржива решења, која су у вези са јачањем раног образовања деце од 3 до 5 година, заснованом на подршци деци, а не институцијама.

Извештај обилује најавама великих помака, пројеката, активности и исхода на овом пољу, чак и информација које нису релевантне за ово питање, али без јасних и конкретних рокова.

У појединим сегментима дошло је и до регресије у односу на претходни период. Радна група, формирана у циљу израде новог правилника, који би омогућио увођење интегративних, специјализованих и додатних програма у предшколском образовању, расформирана је, јер је констатовано да „препреку за увођење ових програма не представља постојећи правилник, већ недовољно ресурса на нивоу локалних самоуправа, као и важећа Уредба о запошљавању која онемогућава ангажовање васпитача у овим групама“. Овим је држава демонстрирала недостатак системског приступа у реализацији Акционог плана, јер се ништа драматично и суштински није променило у јачању капацитета локалних самоуправа. Те информације су биле познате и раније, па се може поставити питање зашто се уопште формирала Радна група и тиме се изгубило драгоцену време. Такође, осим констатације да су капацитети локалних самоуправа недовољни, из Извештаја се не види намера да се ти капацитети јачају системским изменама, већ само најавама великих пројеката, финансираних из међународних средстава. Иако су овим пројектима најављени амбициозни планови и значајна финансијска улагања, они, по правилу, морају бити праћени одговарајућим изменама законског оквира, начином финансирања и другим системским мерама, које захтевају чврсту координацију са локалним нивоима власти, јер се предшколски програми организују, доминантно финансирају и спроводе на локалном нивоу.

На основу свега, можемо констатовати да држава није успоставила систем подршке усмерен ка деци, са циљем јачања раног образовања деце од 3 до 5 година, како је планирано до краја 2016. године.

У наредном периоду, поред припремних активности за реализацију најављених пројеката са Светском банком и организацијама цивилног друштва, неопходно је радити на изменама законског оквира, како би се омогућио успостављање приватно-јавних партнерстава, са циљем подизања капацитета на локалном нивоу за повећање обухвата деце, нарочито Рома, као и деце из других угрожених група, увођење нових,

специјализованих предшколских програма, као и реформу начина финансирања предшколског образовања, како из буџета Републике Србије, тако и из буџета градова и општина.

3.8.2.21. Повећање обухвата деце у образовном систему од обавезног предшколског до високог образовања

Оцена у Државном извештају: *Активностии се реализују.*

Наша оцена: *Активностии нису ни зајочетие.*

Кључно запажање: *Морамо да примећимо да се активностии на овом пољу одвијају хаотично, без јасног усмерења и јасног праћења. Остиаје несјорно да предвиђени подзаконски акти није усвојен. Констатшујемо и да усвајање овог подзаконског акта нема јасан циљ и сврху, шј. она се не види из ојиса очекиваних активностии.*

До краја 2016, требало је постићи повећање обухвата деце у образовном систему, од обавезног предшколског програма до високог образовања, кроз:

- развој система подршке који обухвата активно учешће родитеља из ромске популације;
- усвајање подзаконских аката о стандардима живота ученика,
- док је за мерење остваривања академског успеха био предвиђен рок до јуна 2017. године.

Слично као и за тачку 3.8.2.20, у Државном извештају о реализацији ове активности наводе се напори који су реализовани или који тек треба да буду реализовани на унапређењу предшколског образовања, укључујући и планове за проширење капацитета и обезбеђивање субвенција за децу из социоекономски угрожених породица, узраста од 3 до 5 година, кроз пројекат „Инклузивно предшколско образовање и васпитање“. Такође, наводе се реализовани стручни скупови, конференције, трибине и округли

столови са темама повезаним са предшколским образовањем, али не и информације о конкретним активностима, које су у директној вези са онима које су дефинисане овим делом Акционог плана. Стиче се утисак да се, навођењем великог броја информација о активностима које само делимично имају везе са оним планираним или уопште нису релевантне, жели прикрити суштинско непостојање напретка у овом сегменту.

Изузев успостављања инфолиније, намењене родитељима деце из осетљивих група, коју је успоставио УНИЦЕФ, у сарадњи са организацијом „Иницијатива за инклузију – ВеликиМали“, која треба да информише децу и родитеље о правима у вези са инклузивним образовањем, нема других назнака да се кренуло у успостављање система подршке родитељима из ромске популације, што је требало бити завршено до краја 2016. године. Иако је успостављање ове инфолиније позитиван корак, он није довољан да можемо рећи да је тиме успостављен свеобухватан систем подршке родитељима Ромима.

Када је у питању усвајање подзаконских аката о стандардима живота ученика, нема података о реализованим активностима, што нам говори да ови акти нису усвојени до краја 2016. године како је било планирано.

Можемо констатовати да држава Србија није ни започела реализацију ових активности, односно да се са реализацијом активности већ озбиљно касни.

3.8.2.23. Обезбеђење средстава за услуге у заједници, усмерених на социјалну инклузију деце Рома

Оцена из Државног извештаја: *Активности се реализује.*

Наша оцена: *Не постоје подаци који би указали да се активности реализује.*

Кључно запажање: *Сама активности није јасно представљена, односно није сасвим јасно да ли се средства обезбеђују у континуитету до 2017, или је то крајњи рок за обезбеђивање средстава, намењених овој активности. Савет не прати реализацију на начин који би омогућио поуздану оцену остварености.*

Ова тачка је усмерена на обезбеђење средстава за услуге у заједници, које су усмерене на социјалну инклузију ромске деце, кроз пружање подршке у учењу, укључивању у ван-наставне активности, као и развоју додатних вештина, неопходних за тржиште рада. Предвиђено је да ова подршка траје континуирано до 2017. Није сасвим јасно која промена у систему је 2017. године очекивана и да ли се завршило са овом активношћу у предвиђеном моменту.

Према Државном извештају, реализовано је неколико активности, усмерених ка јачању капацитета интерресорних комисија, чији је циљ подршка деци Ромима, као и друге активности, начелно повезане са овом тачком. Ипак, о конкретном обезбеђењу средстава за услуге у заједници, које су усмерене на социјалну инклузију деце Рома, у Извештају нема података, те би се могло закључити да напретка у реализацији ове активности није било.

Међутим, јасно је да у оквиру буџета многих локалних самоуправа, као и Министарстава за рад, борацка и социјална питања, Министарства омладине и спорта и Министарства просвете, науке и технолошког развоја, постоје средства којим се финансирају услуге овог типа у локалним заједницама. Нису јасни разлози због којих је Савет изоставио ове податке из Извештаја.

Суштински проблем је недовољна транспарентност у погледу додељивања ових средстава. Иако се она, по правилу, додељују путем јавног конкурса, недостатак јасних критеријума, као и политички утицај у доношењу одлука у том поступку, чине овај процес изразито нетранспарентним, а коришћење средстава неефикасним, јер је изостао адекватан мониторинг и евалуација резултата програма, пројеката и услуга, финансираних на овај начин.

Држава Србија треба да унапреди транспарентност додељивања средстава за услуге у локалним заједницама, како на локалном тако и на националном нивоу, и да успостави систем праћења ефеката ових услуга, које се финансирају из јавних средстава и да податке о томе учини доступним у наредним извештајима о напретку, како би се ефикасно могла пратити реализација Акционог плана.

3.8.2.26. Развој системских модела подршке за децу и ученике мигранте/повратнике

Оцена у Државном извештају: *Активности се реализује.*

Наша оцена: *Још увек није довољно урађено на овом плану.*

Кључно запажање: *Примећује се и овде формално спровођење припремних активности на изградњи капацитета, који се онда не користе или се не праће и не документује њихово искоришћавање, тј. не спроводе се активности које су усмерене директно на кориснике.*

Овом тачком планирани су:

- развој системских модела подршке за децу и ученике миграната/повратника кроз програме учења српског језика као нематерњег и
- подршка учењу током летњег распуста.

Програм је требало да се припреми и почне да се примењује од краја 2016. године.

Подацима из Извештаја, наводи се да је у Србији у 25 школа уписано 115-оро деце повратника по реадмисији, али се не наводи колико њих је укључено у програм учења српског језика као нематерњег. Такође, наводе се бројне мере подршке, које школе предузимају, али мера подршке деци у учењу током летњег распуста, која је експлицитно планирана акционим планом, у школама се „мало примењује“. Такође, држава наводи и бројне ометајуће факторе и проблеме, који отежавају интеграцију повратника.

Када је у питању подршка деци мигрантима, држава је реализовала неколико значајних активности, које су углавном усмерене на изградњу сопствених капацитета за примену мера подршке. **Тако је развијен програм обука и реализован је низ тренинга за запослене у образовном систему како би применили ефикасне процедуре укључивања деце тражиоца азила и миграната у образовни систем.**

На Филолошком факултету у Београду, започета је припрема Програма за учење српског језика као страног. У сарадњи са УНИЦЕФ-ом и са Центром за образовне политике, развијен је пројекат „Подршка образовању деце и ученика миграната/избеглица на територији Републике Србије“, који за циљ има изградњу капацитета запослених у школским управама ради пружања ефикасне подршке школама и предшколским установама у планирању, спровођењу и праћењу интеграције ученика миграната/деце избеглица. **Активности, које спроводи Комесаријат за избеглице, такође су важне.**

Према Извештају, само 27-оро деце миграната укључено је у образовни систем Србије. И поред интензивних напора, које је држава учинила по овом питању, када се анализирају подаци о броју деце миграната укључених у образовни систем, јасно је да држава Србија мора да интензивира анагажовање како би омогућила поштовање права на образовање, у складу са међународним стандардима, деци мигрантима. До интензивирања активности дошло је прилично касно, иако избегличка криза траје већ неколико година. Планирање и спровођење мера подршке деци мигрантима планирано је да буде реализовано до трећег, односно четвртог квартала 2016. године, међутим још увек немамо јасно дефинисане системске

мере подршке, тако да је и по овој тачки Акционог плана дошло до значајног кашњења у реализацији.

Основни проблем представља нерешени правни статус деце миграната, који немају статус тражилаца азила, а због чега остају незабележени у систему, те самим тим и без основа на остваривање права. Када уђу у процес тражења азила, онда могу да очекују и заштиту коју им пружају закони Републике Србије. Ипак, конкретне мере првенствено се и односе на децу која намеравају да остану на територији Републике Србије.

На овај проблем се често указује и чини се да је држава превише инеретна и да споро реагује, имајући у виду обим проблема, а сада већ и његово трајање.

3.8.2.27. Отварање Центра за ромски језик

Оцена из Државног извештаја: *Активност је у потпуности реализована.*

Наша оцена: *Сагласни смо са оценом из Државног извештаја.*

Овом тачком Акционог плана предвиђено је отварање Центра за ромски језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду, у циљу обуке наставника и истраживача за предавања и научни рад у области ромског језика и културе, а активност је требало да буде окончана до краја 2015. године.

Ова активност је у потпуности реализована у складу са Акционим планом. У оквиру Центра за целоживотно учење на Филолошком факултету у Београду, успостављен је Курс за добијање сертификата за познавање ромског језика. Први учитељи и наставници, који су похађали Курс, добили су сертификате и неколико њих је ангажовано на реализацији изборног предмета „Ромски језик са елементима националне културе“. Процес обука и даљег ангажовања сертифицираних учитеља и наставника наставља се и у наредном периоду.

3.8.2.28. Увођење изборног предмета „Ромски језик са елементима националне културе“ у основне школе

Оцена у Државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Сагласни смо са оценом из Државног извештаја.*

Овом тачком предвиђено је увођење изборног предмета „Ромски језик са елементима националне културе“ у основне школе у Србији у складу са законом, након сертификације наставника за предавање „Ромског језика са елементима националне културе“, спроведене од стране Филолошког факултета Универзитета у Београду до краја 2016. године.

Изборни предмет „Ромски језик са елементима националне културе“ уведен је у основне школе у Србији почетком школске 2015/16. године и успостављен је у 18 школа, док је у још 3 школе у фази увођења. Према Државном извештају, значајан број школа (преко 35) има намеру или потребу да уведе овај предмет, али не и капацитете, односно сертифициване наставнике. **У наредном периоду, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, у сарадњи са Националним саветом ромске националне мањине, планира активности које се односе на информисање родитеља деце Рома о важности изучавања матерњег језика и похађања овог предмета.**

Како би се овај предмет учинио доступним што већем броју деце Рома, неопходно је интензивирати рад на лиценцирању наставника за овај предмет и ангажовању свих лиценцираних наставника.

Заштита деце која живе и/или раде на улици

Оцена у Државном извештају: *Нема информација.*

Наша оцена: *Нема оцене и зајажња.*

Тачке 3.8.2.44. и 3.8.2.45. предвиђају активности на заштити деце која живе и/или раде на улици, а већ сам назив једне од активности упућује да се претежно ради о деци која припадају ромској популацији.

Прва тачка предвиђа развој и институционализацију локалних протокола за заштиту деце Рома, која живе и/или раде на улици, и обезбеђење одрживе финансијске подршке за градске услуге у заједници, као што су прихватни центри, који доприносе заштити и социјалној инклузији.

Динамика предвиђене активности била је за развој протокола до четвртог квартала 2016, а након тога је било потребно да се обезбеди одрживо финансирање.

Друга активност била је организовање подршке за децу, која живе и/или раде на улици, уз повећану употребу капацитета установа социјалне заштите, које пружају услуге повремених или трајних смештаја, укључујући и услуге интензивне терапије за децу са структуралним поремећајима личности или понашања (ПИТ програм). Почетак ових активности био је предвиђен за почетак 2016. године.

Морамо да констатујемо да помак у овој области не постоји. Њега не бележи ни Државни извештај, а претрагом информација, евентуално доступних на интернету, у вези са активностима које су планиране, нисмо успели да пронађемо релевантне податке, што указује или на одсуство активности или на нетранспарентност поступка. Стога остаје да у наредном периоду пажња буде усмерена на наведене тачке.

Сугестија, која се намеће из дугогодишњег праћења развоја система заштите деце, говори да предвиђени протокол треба да буде саставни део локалних протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, јер укључује исте чиниоце и исте основне процедуре, које онда треба обогатити посебним упутствима о раду са овом специфичном осетљивом групом.

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Шведска
Sverige